

*Dr Janovics Jenő
és a színház*

Cluj-Kolozsvár

1924

Gianoni's Teus

792
J48

AZ ERDÉLYI ÉS BÁNÁTI SZINÉSZEGYESÜLET
KIADVÁNYA

DR JANOVICS JENŐ ÉS A SZINHÁZ

IRTA

IMRE SÁNDOR

a kolozsvári Magyar Színház dramaturg-rendezője

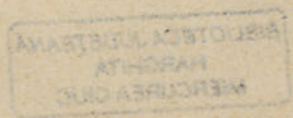
165-137

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
HARGHITA
MIERCUREA CIUC

S. Dec

CLUJ—KOLOZSVÁR

1924

T A R T A L O M

	Oldal
Előszó	V
Bevezetés	XI
I. Növendékévei. Kezdő színészkedése. Első direktorsága	1
II. A Farkas-utcai színház	35
III. Az új színház. Építési terve. Az állam hozzájárulása a tervekhez. A színházavatás	44
IV. „A magyar drámatörténelmi ciklus.” „A magyar dráma irányai” című könyvének elvi programját gyakorlatban hogyan valósítja meg	67
V. Visszapillantás a magyar drámatörténelmi ciklusra. Az antik drámaciklus megvalósítása	97
VI. Az 1913—14. színházi év. Shakespeare-ciklus. Dr Janovics Shakespeare-dramaturgiája	110
VII. Dr Janovics Jenő színésztörténelmi jelentősége. A színész. A rendező. Az igazgató	129
VIII. A konferánszok	157
IX. Dr Janovics Jenő politikai és társadalmi jelleme	161
X. A téli színház átvétele. Előzményei	164
XI. A szinkör működése	205
XII. Irodalmi munkássága	215
Függelék: Az előadott szindarabok jegyzéke	221
A szintársulat névsora	253

E L Ö S Z Ó

Játék-e az élet, vagy élet-e a játék?
— valami ilyen problémának a szélsőségei között hullámszik a színművészet. Az élet lelkebe nyul, hogy kiemelje azt könnyű felszínségekre, vagy belesodorja még gyötrőbb mélységekbe, mint amilyent a hétköznapi gondok szürkéségei adnak. De mindig játékot akar, játékot mutat, játékkal nevetet és azzal ráz meg, s teljes összességében valami átrévülő értelmet ad, valami titokzatos nagy jelentőséget a játéknak. Olyant, amelyikhez rokon értelemmel mondja a szójárás az élettől való messzi elszabadulásokat a képzelet játékának, vagy a világegyetem komor, fenséges, játszi megnyilatkozásainak egymásra következését a természet játékának.

A játék így nagy dolog, nagy életnyilvánulás, nagy mozgása és szórakozása az életnek önmagával, s nagy birkózása minden élettel.

Üres kongású szólammá változott a művészetek értékelése, divatos jelszóként ma is

halljuk éppen a színművészetekre nézve a pártolás, a megbecsülés követelését. Ezek a szólamok egykor bensőbből fakadtak, az élethez való ragaszkodásnak óriási ösztönszerűségéből. Ujabban már az élet sokféle ábrázolásának a játéka a színházak és színészet intézményeiben rendszerességet kapott, s ez a folyton rendelkezésre állás kényelmessé tette a ragaszkodásokat, vagyis elfeleltette a ragaszkodásnak életméllységekből jövő igazi okát. Az emberek a színművészetben való életjátékot úgy vették, mint ahogy veszik a levegőt, vagy a vizet, amely nem fogyhat el, s amelyből a szervezet minden külön nagyobb gond nélkül folyton új felfrissüléseket meríthet. Ez a gondtalanság tette legujabb időkre csak üres szólamná, csak a multbeli felfogások felületes emlékezésévé, csak divatos utánzássá a művészeteknek, a játékoknak az értékelését.

És ha elfogy testünk körül a kimeríthetlenné hitt levegő és víz; ha elfogy lelkünk körül az élet nagy hullámzásainak a játéka, annak a játékos elképzelése, annak a játékos ábrázolása: vajjon mi lesz akkor? Mert ez is lehetséges. A mai napok szivszorongató aktuálitásaként itt van előttünk, erdélyi magyar nyelvű tömegek előtt is az a lehetőség, hogy ha megint nem ragaszkodunk az élet óriási ösztönszerű-

ségével az élet mélységeiből jövő játékhoz, akkor el fogjuk azt veszíteni. Nem üres szólamok kongásával, hanem szívünk dobbanásának a ráismerő életölelésével kell összeszaladnunk, kell egyérsű és magas öntudatu s nemes önérsű tömeggé válnunk, hogy megmentsük azt a játékot, mely gondolkozásunkat és érzsűnket folyton továbbmíveli. Amely így továbbmívelvén minket, képsé tesz a szabadságoknak, jogoknak, életkülönbségeknek, élethelyzeteknek a megbecsülésére, s életjavításunk tömeges felfogásának a kikérszésére.

Ilyen nagy élet a játék. Csupa küzdelem, csupa eszményi akarásoknak a fáradhatlansága.

Ami lapok itt megírva következnek, azok ilyen nagykaratu játékosnak a sorsa futását akarják emlékezetbe hozni. Egy részletet az emberiség művelődsi törekvéseinek a messzi terjedő, millió változattal telehintett játékterületéről. De abban a játékban a szív vérzik, az agy roncsolódik, s az élet lassu lánggal elhamvasztja magát. Ebből a mások életéért való elhamvaszás nagyszerű áldozatából tevődik össze Janovics Jenőnek, s a vele összefüggő szinművészeti viszonyoknak a képe. A megírásón túl is gondolkozni kell rajta, megindulni, meghatódni kell rajta és a divatos szólamok kon-

gása helyett meg kell zendülnie a művelődésért fájdó és féltő lelkiismeretnek.

Akik pedig játszanak tovább, akik viszik a játék terhét lelkükön, mint Janovics Jenő és küzdő társai, azok vigasztalódjanak meg, hogy sorsuk fel fogja keltetni a tömegek lelkiismeretének a visszhangját. És ha talán ez a vigasztalásuk se lehetne meg, egyetlenegy nagy gondolatban mindig megmarad a vigasztalásuk. Abban, amelyiket örvények széléig eljutva, azokba szédületesen belebámulva, azokból újra és újra emelt fővel visszatérve ők mindennap átélnek és büszke szenvedéssel mindennap átéreznek. Uj és uj feltámadást hoz nekik mindig ez a gondolat, mely másnak talán keserű pessimizmus, nekik azonban fölényes áttekintés minden gyarlóságon. És ez a gondolat úgy szól, hogy: játék az élet!

Paál Árpád.

B E V E Z E T É S

Mikor ennek a biográfiának megírásához hozzáfogtam, nem is jutott eszembe, hogy egy élő nagy ember munkásságáról, érdemeiről kell beszámolnom a színészet-történet számára. Valami ködös sejtés élt bennem, hogy történelmi magyarázatot kell adnom olyan munkásmult-ról, melynek lényege és hatása ma is zártan függ össze a magyar kulturélet minden vonatkozásával. Hogy egy ilyen biográfia objektív képet adhasson egy ember életéről, szükséges, hogy az életrajzíró történelmi perspektívát lásson letűnt és hatását éreztető korról, melyről már biztos és nyugodt szemlélete van.

Dr Janovics Jenő életrajzának, munkásságának, hatásának és jelentőségének értékelője mindezeknek nincsen birtokában. Az életrajzíró maga is benne él abban a vajudó és zürzavaros korban, melynek nincsen lehiggadt világnézete, mely egy elmúlt világ szempontjain keresztül nézve tudná értékelni a cselekedeteket. És ennek az elmúlt kornak olyan mások voltak az értékmérői, hogy mai szemmel nem is mernék nagynek látni azokat a tetteket, melyek akkor egész emberi rétegek gondolkodását változtatták meg, vagy egész társadalmi osztályok ideológiáját javították más irányba. A mai nagy tettek csak apró lépések lehetnek egy kivezető boldogulás felé és azok az igazi nagyságok, akik el nem mulóan érzetik minden gesztusukkal, hogy más korban ezek a gesztusok talán tömegeket tudtak volna megváltani és most csak néhány ember számára adnak betevő falatot, egy napi nyugodt holnapvárást. Ezeknek az apró tetteknek szakadatlan és tömör láncolatából alakult ki az életrajzíróban dr Janovics Jenő hatalmas egyéniségének

képe s ezt a képet igyekszik a majdani színészettörténet számára megörökíteni.

Hónapokig tartó anyagszerzés és anyagismeret szerény eredménye ez a munka, mely halványan ismerteti ötven esztendő fejlődését, tettét, munkáját, eredményeit és amit írásbeli dokumentum nem támogatott, azt az a szubjektív hit adta hozzá, melyet szerzőben a közvetlen megismerés és a napi munkában való folytonos érintkezés keltett, szinte az írásos dokumentum bizonyosságával.

Dr Janovics Jenő életét, egyéniségét, képességeit csak a munkájából lehet megítélni. A mindennapi érintkezésben, a kis és nagy ügyek megtárgyalásában olyan, mint minden más ember, csak a következetességben, a dolgok meg- és elhallgatásában különbözik mindenki mástól. A munkája, az teljesen ő, abban benne van a bölcs megértése és hozzásimulása az élethez, a művész szeretelensége, az erős jellemek szilárd hite, amivel minden tettének súlyt ad. Sokan szerencsésnek mondják és ennek tulajdonítják azt, hogy oly sok mindent megvalósíthattott, amiről mások csak álmodni mertek. Mi éppen az ő adottságait látjuk olyan értékeknek, melyek a szerencsét a maguk javára korrigálhatták és meggyőződésünk, hogy az ő tulajdonságainak összessége formálta az életbeli véietleneket olyanná, amelyek között keresztül vihette művészelképzeléseit, terveit és akaratát. A zseni megálmodja a dolgokat, a nagy ember keresztül viszi. És vajjon szabad-e az életrajzírónak leszögezni megállapításokat, melyek túlzottaknak látszanak a tettek közvetlen közelében? Csak egy esetben. Ha meggyőződése olyan biztos, hogy minden kritikával szemben bizonyítékot és igazolt eredményeket tud felmutatni.

Ennek az életrajznak hiteles dokumentumai vannak. Elsárgult ujságlapok, komoly bírálata emberek írásbeli megállapításai, masszív foglalatú lelkielismerések, mozduatlan színházépületek, eleven színházi élet, el nem muló sikerek emlékei, egy város és nemzet kialakult véleménye és olyan hatalmas népszerűség, mely a presztizsen felül szeretetet és hálát sugároz dr Janovics Jenő felé.

Szabad tehát a ma élő emberről életrajzot írni és leszögezni megállapításokat, melyek tárgyi igazságok, meggyőződéses elismerések jelzőit kötelezik az életrajzíróra. És bátran bocsátom a nyilvánosság elé ezt a könyvet, mely hiányos és erőtlen kísérlet egy hű lelkiportré megfestéséhez és ha helyenként elfogultnak látszik is a nagy érdemek elismerése, az olvasónak van oka megbocsátani a szerzőnek, hisz' harminc esztendei színházi munkát méltányolni csak az tud, aki maga is ezt a mesterséget gyakorolja. A színházi emberek kritikája élesebb, jobban és biztosabban látja a hibákat, mint a laikus szem; tehát ez az elfogultság még bizonyosabb méltánylása dr Janovics Jenő munkásságának és fokozottabb hódolata olyan tettek előtt, melyeknek eredménye a kolozsvári magyar színjátszás 1924-ben. Hogy ebben a színjátszásban mennyi az egyéni érdem és mennyi a tradíció, azt az olvasó úgy is tudja, hiszen dr Janovics Jenő munkája harminc esztendő generációja előtt nyitott könyv. Kulturténykedése, művészi hitvallása, a magyar nyelvhez való ragaszkodása és annak ápolása a színművészetben, olyan etape a magyar színészet történetében, melyhez kommentárnak elegendő ez a könyv s ebben a könyvben csak egy ezredrésze van lefektetve annak a küzdelmes pályának, mely a magyar szó ápolásának, fejlesztésének és fentartásának jegyében hullámzott sokszor tragikus reménytelenségekig.

Sok hálával tartozom e könyv megírásánál elsősorban Betegh Lászlónak, aki dr Janovics Jenő iránti személyi szeretetén kívül a magyar színészethez való ragaszkodásból és annak jelentőségének túlon-túl való méltánylásából, hihetetlen türelemmel és szorgalommal gyűjtött össze tíz kötetre való anyagot, mely a kolozsvári magyar színészetre vonatkozik. Az ő birtokában vannak azok a források, melyek hozzásegítettek ahhoz, hogy ez a könyv szószerinti idézetekkel hasznos forrása legyen egy későbbi színháztörténész munkájának. Köszönettel tartozom a kolozsvári hírlapoknak, melyek az elmúlt időkből megmaradt írásokat felhasználni enged-

ték s az Erdélyi és Bánáti Színészegyesületnek, mely ezt a könyvet megjelenttette.

Módszertani szempontból e biográfia úgy íródott meg, hogy a történeti rész nem vált külön az irodalmi-tól, mert hiszen ennél az életrajznál különösen fontos volt, hogy az események kronológiája ne váljék külön a tettektől, mert így tisztább és áttekinthetőbb a kép, mely dr Janovics Jenő nem mindennapos életfilmjét peregteti le.

A nagy embereket jellemző szerénység az, amivel dr Janovics Jenő e biográfiához mindössze gyermekkorának adataival járult hozzá, ezt is olyan szükszavuan ismertette, hogy legközelebbi hozzátartozóitól kellett kiegészítő adatokat szerezniem.

Midőn félve bocsátom ezt a halvány ábrázolást a nyilvánosság elé, el nem mulaszthatom felemlíteni azt az alkalmat, amire okot szolgáltatott e könyv megjelenése. Ebben az évben ünnepli a kolozsvári Magyar Színház dr Janovics Jenő igazgató harminc éves színészi és huszonnégy éves színigazgatói évfordulóját. Az iránta érzett nagybecsülés és meggyőződéses szeretet iratta meg velem ezt a könyvet és ha mások sokkal közvetlenebbül tudtak szeretetüknek kifejezést adni a jubileum alkalmával, én csak ez egyszerű babérkoszorúval járulhatok hozzá a szürke ünneplők sorrendjében, még pedig azokból a babérlevelekből kötött koszorúval, melyet dr Janovics Jenő elmult sikereiért kapott a multban s amely koszorú így harminc esztendő legszebb leveleit kertészkedte össze 1924. április elsejére.

E helyen mondok köszönetet azoknak is, akik a jubileum alkalmára elküldték emléksoraikat ahhoz az albumhoz, melyet dr Janovics igazgató tisztelői adtak ki és amelynek az összeállítását rám bízta.

Fogadják olvasóim olyan jóindulattal ezt a könyvet, amilyen mély tisztelettel én hódolok minden becsületes és művészi tett előtt.

Cluj—Kolozsvár, 1924. április hava.

A SZERZŐ.

Gyermekkora, növendékevei. Kezdő színészkedése. Első direktorsága. A szegedi évek. Buda. A kolozsvári kinevezés

Született 1872. december 8. Ungvár. Szegény, sok anyagi gonddal küzdő embernek ötödik, legifjabb gyermeke. Testvére: Sándor (Budapest főváros egészségügyi tanácsosa, tiszti orvos, meghalt 1921-ben), Pál (Az Est szerkesztője) s két nővére.

Ungvárról már kis gyermekkorában Budapestre került, ahol iskoláit végezte. Az elemi osztályok után a Zergeutcai (mostani Horánszky-utca) főreáliskolába került, melynek mind a nyolc osztályát kitűnő sikerrel végezte. Tanárai voltak: Péterfi Jenő, a legvilágosabb fejű magyar esztéta, Patthy Károly (az Echegary-fordító). A legfelsőbb osztályok tanulói igen szorgalmas önképzőköri életet teremtettek ezidőtájt s mikor Janovics az Önképzőkör tagja lehetett, mint hatodik reálista, ez az élet még pezsgőbbé lendült. A pályadíjak legtöbbjét ő vitte el. Az irodalomtörténeti, magyar nyelvészeti pályatételek után minden évben egy-egy 20 koronás aranyat vitt el s minden évben elnyerte a legjobb komoly szavalónak s legjobb vig szavalónak kitűzött 2—2 ezüst forintot. Ezekre a pályadíjakra szüksége is volt, mert szűkös anyagi viszonyok között élve anélkül is, szabad idejében magánórákat kellett adni, kis növendékeket vizsgálatokra előkészítenie, hogy segítségére legyen szüleinek és testvéreinek a létért való nehéz küzdelemben.

A budapesti Nemzeti Színház akkor virágkorát érte Paulay Ede korszakos vezetése alatt. Műsora, színészei vetekedtek Európa legragyozóbb színházaival. Erejének teljességében és művészetének legfényesebb korában volt akkor: Jászai Mari, Márkus Emilia, Csillag Teréz, gyakran játszott még Prielle Kornélia, Vizváriné; a férfiak: Nagy Imre, Szacs vay, Gyenes, Vizvári, Ujházi, Ráday, az öreg Szigeti József, Bercsényi Béla, Császár Imre. Ezt a gárdát látta igen gyakran játszani, mert — pénze jegyre nem lévén — egy hosszú, megokolt kérvényt adott be Paulay Edéhez, a minhenható igazgatóhoz, kifejtve vágyakozásait s Paulay általános engedélyt adott neki, amelynek alapján hetenként több izben kapott szabadjegyet. A nagy klasszikusokban pedig statisztált is.

E közben szorgalmasan végezte iskolai tanulmányait, sőt mint reáliskolai iskola-rendje mellett a latin nyelvi tanfolyamot külön végezte.

1891-ben kitünő sikerrel tette le az érettségi vizsgálatot. Szülei gépészmérnöknek szánták, de ő mindenképen a színészeti akadémiára akart beiratkozni. Ebben a vágyakozásban szószólója is akadt szüleinél: Péterfi Jenő és Patthy Károly. Így azután még beiratkozhatott a színészeti akadémiára, de be kellett iratkoznia a műegyetemre is. Szülei ugyanis azt hitték, hogy hamarosan kiábrándul a színházi bolondériából,

A színészeti akadémiának akkor Paulay Ede volt az igazgatója, Váradi Antal a titkára; tanárai pedig: Nagy Imre, Bercsényi Béla, Jászai Mari, Ujházi Ede, Csiky Gergely. Rendkívüli szorgalommal, tehetségével hamarosan kedvencévé lett minden tanárának, akiknek tanácsaira már az első félév végén teljesen abbahagyta műegyetemi tanulmányait s egész energiájával a szinpadi művészetnek szentelte életét.

Az első év befejeztével Paulay Ede értésére adta, hogy a tanári kar határozata szerint a második évfolyam átugrásával egyszerre a harmadik évfolyamba fog lépni.

Közben a Nemzeti Színház előadásain is igen gyakran vett részt kisebb szerepekkel. (Egyik leg-

nagyobb büszkesége az volt, hogy „Hamlet”-ben a gyilkos Lucianust ő játszotta, mint első éves növendék.) A színészeti tanodában iskolatársai voltak: Ráthonyi Ákos, Rózsahegyi Kálmán, (két év

VÁR-SZINHÁZ.

Altalános berletszáml.

Budapest, kedden, 1894. január 9-én.

AZ ORSZ. m. k. színművészeti akadémia estélye.
(Tanár: Ujházi Ede.)

A VADORZÓK.

Vígjáték 4 felvonásban. Nézőből fordította: Fenyőcsé Andor.

Személyek:

Kőrös hercege IV. e.	Fiamann házi	Főúr István IV. e.
Székely István	Engel	Bakó László II. e.
Tudóly Gáspár	Gross	Kovács Irén III. e.
Jancsó J. IV. e.	Schubert	Halmi György István
Endre G. István IV. e.	Pöschel	Joszánky I. e.
Korona ú. III. e.		
Tóth Elek II. e.		
Kalmár IV. e.		

Füredi vendégek: Rompa
Szinbely: Ostendorfer 180. jelölt.

Kezdeté 7 órakor, vége 10 előtt.

MÉRSÉKELT HELYÁRAK:

Földszinti páholy 4 frt. Első emeleti páholy 3 frt. Másodemeleti páholy 3 frt. Erkélyszék 80 kr. Földszinti zártszék az I.—XI. sorban 80 kr. Földszinti zártszék a XII.—XV. sorban 60 kr. Földszinti zártszék a XVI.—XVII. sorban 40 kr. Közép karzat 30 kr. Oldalkarzat az első sorban 20 kr. Oldalkarzat a többi sorban 10 kr.

Kérjük a t. cz. színháztisztogató bizottságot, hogy a színházban a színház felállítás, let az ország, a színház pedig külön pályán esztendőre csak megjelent. A színházban felállítás 10 kr., beléptetési pártás, esztendőre 2 kr., színház.

A hirdett előadásra váltott jegyek esetleges darabváltás esetén is érvényben maradnak és a jegyek árát a pénztár nem térítheti vissza.

Csütörtökön, 1894. január hó 11-én,

Manlius Sinister.

Jegyek váltthatók d. e. 10—1-ig és d. n. 6 óráig kezdve a vársházi pénztárnál és a körponti színházi jegyirodában Koronaherceg-utca 8. szám alatt.

Budapest, 1893. Nyomtatott Müller K. nál (ezelőtt Müller K.) B. ker. Flg. Albrecht ut. 9-9. szám

vel fölötté jártak) Beregi Oszkár, Bakó László, (egy évvel fiatalabbak voltak), Székely Irén, Halmi Margit, Lenkey Hedvig.

Az évvégi vizsgálati előadásokon igen jelentékeny sikert aratott s többek között az Ambrus Zoltán kritikája is igen szép jövőt jósolt neki. Az 1894. március 28-iki „Pesti Napló“ így emlékszik meg az akadémiai vizsgáról: „Adolphe Belot: Pupos-sában mutatkoztak be a sziniakadémia végzett növendékei. A Pupos címszerepében Janovics Jenő végzett növendéket láttuk, aki most már szerződött tagja a Csóka miskolci társulatának. Egészen otthonosan érzi magát a színpadon és mint kész színész hagyja el az akadémiát. Nehéz szerepét bravúrosan, nagy hatással játszotta meg és rászolgált a sűrű tapsra.“

1894. március havában jeles sikerrel elvégezte a színészeti akadémiát (oklevelét 1894. április hó 6-án állították ki aláírói: Váradi Antal, mint ideiglenes igazgató, mert Paulay Ede időközben meghalt, Jászai Mari, Ujházi Ede, Bercsényi Béla, Alexander Bernát, mint tanárok.)

1894. március 31-én még a Nemzeti Színházban játszotta a Herczeg Ferenc „Három testőr“ jének egyik rendezőjét, de éjjel már elutazott Miskolcra, mert április 1-én már ott lépett fel, mint Csóka Sándor miskolci társulatának szerződött tagja. Egy évre szerződött Miskolcra, havi 60 forint fizetéssel szerelmes színésznek. Első föllépése a „Két árva“ Roger lovagja volt.

A miskolci színtársulat abban az időben május hónaptól októberig vándorolt: Zilah, Szilágy-somlyó, Marosvásárhely, Szolnok voltak a társulat nagyobb állomáshelyei. Janovics mindjárt a társulat első sorába lendült fel. A társulat ismertebb tagjai voltak: Breznai Géza, Kazaliczky Antal, Baghy Gyula, Kiss Ferkó, Nyáray Antal, Mátrai Kálmán, Örley Flóra (primadonna), Pogány Janka, Cs. Almássy Julia, Várhidv Rózsi, Árpássy Kata. Igazgatója már az első hónapokban legjelentékenyebb feladatokat bízta rá. A „Kaméliás hölgy“ Armandját, az „Arany ember“ Timár Mihályát, majd Krisztián Tódorját, a „Fedora“ Ipanoff Loriszát, a „Lovodi árva“ Rochaster lordját egy-egy próbára, 24 órára kellett vállalnia s örömmel vállalta. Ezenfelül minden új városban, ahová

jos szerződtette ugyanis havi 100 forinttal a szegedi társulathoz, amely a nyáron működését Désen kezdte meg. Pethes Imre volt ott a hős-színész s Pálffy Nina az operette-primadonna. Ugy érezte azonban, hogy nem elég a munka, ami ott neki jutott s a dési idény bevégezése után kérte Makó Lajost, hogy bontsa fel a szerződését, mert Budára hívták meg vendégszerepelni Krecsányi Ignáchoz. Makó nem szívesen bár, de teljesítette a kívánságát s a következő héten Budán a „Fedora“ Ipanoff Lorisában lépett fel mint vendég. (Fedora Haraszi Hermin volt). Olyan sikere volt, hogy Krecsányi azonnal szerződtette 120 forint havi fizetéssel. Krecsányinál egy évet töltött: Budán, Temesvárott és Pozsonyban. Ebben az évben már igen élénk résztvett a vidéki színészek egyesületi és szervezkedési életében. Éles és bátor harcot indított a színészegyesület akkori vezetősége ellen. Jobb életlehetőségeket, több jogot, új fegyelmi törvényeket követelt a színészeknek és intenzívebb művészi vezetést a színészegyesület kebelében. Körlevelével megszervezte az egész vidéki színészetet s a harcban olyan sikerei voltak, hogy a tavaszi közgyűlésen a másodéves színészt választották meg alelnökül s egyszersmind az egyesületi igazgató-tanács tagjául.

Krecsányinál egy évet töltött. Megyeri Dezső elnyervén a kolozsvári Nemzeti Színház igazgatóságát, meghívta őt tagjai sorába. Boldogan es örömmel fogadta el a szerződést, mely neki havi 120 forintot biztosított, de biztosította egyszersmind azt a lehetőséget, mely után vágyakozott, hogy a kolozsvári egyetemen folytathatja elméleti tanulmányait.

1896. április havában kezdette meg Nagyváradon, az ottani hires fabódében működését, mint a kolozsvári színház tagja. Felejthetetlen együttese volt akkor a kolozsvári színháznak E. Kovács Gyula, Szentgyörgyi István, maga az igazgató Megyeri Dezső, Vendrey Ferenc, Rózsahegyi Kálmán, Leövey Leó, Dezséri Gyula, Laczkó Áranka, Áldor Juliska, Szerémy Gizella, Cserny Berta s mások.

1896. őszén már Kolozsváron folytatta műkö-

soká, az első félévre rendkívüli hallgatóul iratkozott be (ezt a félévet később beszámították), neki feküdt a görögnek s félév elmúltával a nagyváradai premontrei főgimnáziumban letette a görög nyelvből a pótérettségi vizsgálatot. Szorgalmasan járt az egyetemre, éjjelenként tanult, de amellett színházi működését sem hanyagolta el s annyira kiérdemelte igazgatója elismerését, hogy már működésének első évében rendezővé nevezte ki. Így lett 24 éves korában már rendezője a nagytradicióju kolozsvári Nemzeti Színháznak.

Egyetemi tanulmányait rendesen folytatta, a kollokviumokat, vizsgálatokat pontosan és kitűnő eredménnyel tette le s 1900-ban a philosophia doktorává avatták. Doktori értekezése Csiky Gérgely élete és műveinek az első kötete volt. (Ezt a művet később, amikor a második kötet is megjelent, a Kisfaludy-Társaság az Alexander Bernát és Radó Antal bírálata alapján utólagos jutalomdíjjal tüntette ki.)

A Megyeri Dezső szerződése lejárt s a kolozsvári Nemzeti Színház vezetését intendánsként Nagy-Bölonyi József vette át, akinek művezetőigazgatója Follinus Aurél volt. Dr. Janovics Kolozsvárott maradt, mint színész és drámai rendező. Bölonyi József rendkívülileg megszerette őt, úgy, hogy minden színházi ügyben kikérte tanácsát. 1900. nyarán előleget vett fel a színháztól a következő évi szerződésére s a szünidőt arra használta fel, hogy külföldi tanulmányutra menjen. Németországba ment, majd Londonba, végül Párisba. 1900 augusztus havában Párisban kapta meg a Bölonyi sürgönyét, amelyben értesítette őt az intendáns, hogy Follinus helyett őt szemelte ki a kolozsvári Nemzeti Színház művészeti igazgatójául, térjen tehát sürgősen haza s vegye át a vezetést.

Boldogan és örömmel sietett haza s rendkívüli becsvágygyal vette át 28 éves korában a kolozsvári Nemzeti Színház művészi vezetését.

Egy év múlva Bölonyinek konfliktusai támadtak a Széll Kálmán elnöklése alatt működő magyar kormányval s visszavonult. Az igazgatást — mint vállalkozó — ismét Megyeri Dezső nyerte el, aki

elsősorban dr Janovicsot szólította fel, hogy ma-
radjon meg továbbra is a színház kötelékében, ám
dr Janovics úgy érezte, hogy a viszony, amely az

Kaffkáné Hegyesi Mari urónak
a budapesti nemzeti színház elsőrendű művésznőjének második
vendégjátéka.

Janovics Jenő urnak, a miskolci színház tagjának felléptével.

A SZOLNOK-DOBOKAMEGYEI MAGYAR NEMZETI SZÍNHÁZBAN

Bérlés Deésen, ma szerdán, 1894. július-11-én adatik: **szűnet.**

GAUTHIER MARGIT

AIKAMELIÁS HÖLGY.

Dráma 5 felvonásban. Írta: Dunos Sándor. (Rendező: Saspey Gusztáv.)

S Z E M É L Y E K :			
Saspey G.	Gál	Balogh	Hagyó E.
Jancsics Jenő jr	...	Gauthier Margit	K. Hegyesi Mari
Hagyó Jenő	...	Nicholas, varróné	Zoltai Olga
Tócsa I.	...	Prudance, önkéntes	Lataházi
Fény K.	...	Maria, Margit nevelőanyja	Balogh Is.
Dach F.	...	Györgyi, örege	Szemédy
Kompáthy Gy.	...	Orvosi papné	Platón
Székely A.	...	Pegy kislány	Székely

Helyárak: Alsó és A., B., C., páholy 5 frt. Felső páholy 4 frt. Táncháczok I. II. III. sor 1 frt 25 kr. IV. V. VI. VII. sor 1 frt. VIII.—X. sorig 80 kr. Erkölyczok I. sor 1 frt 25 kr. II. sor 1 frt. Földszíni állóhely 50 kr. Katona-, deák- és gyomokjegy 40 kr. Karmati állóhely 40 kr. Állóhely 25 kr.

Jegyek előre válthatók reggel 9 órától déli 12 óráig, d. n. 2 órától 5-ig, esti pénztárnyitástól 7 óráig.

Kéretik a t. közönség az előjegyzett jegyeket déli 12 óráig beváltani.

Kezdeté 8 órákor.

Holnap esztendőnkön, utolsó előadásul Kaffkáné Hegyesi Mari uróné 3-ik és utolsó vendégfelléptével a jutalomjátékul adatik:

A CZIGÁNY.

Szigetvári kitérő népszínműve.

Kiváló tisztelettel
Deák Péter,
színházigazgató.

B. & L. Nr. 911 — 1894.) Ny. Dunos és Kis közegyezsége Dunos, 1894.

eddiggi intendáns között és közötté volt, kötelességévé teszi azt, hogy Bölönyivel együtt visszavonuljon.

Máshol sem vállalt szerződést, hanem elfo-

gadta Bölönyi meghívását s kiment a Nagyvárad melletti Szilaspusztai kastélyba, a Bölönyi birtokára, ahol csöndes elvonultságban csaknem egy évet töltött, szorgalmasan tanulva. Itt írta meg a Csiky-könyv második kötetét.

Itt érte a hír, hogy a szegedi színház direkcója betöltetlen. Szeged város színügyi bizottságának volt egy tagja: dr Balassa Ármin író, ügyvéd és lapszerkesztő, akit a színházhoz rajongó lelkesedés fűzött és akinek áldásos munkásságát majdnem máig élvezte a szegedi színészet. Dr Balassával lépett érintkezésbe Janovics a szegedi direkciónak ügyében. Balassa dr 1924 január hóban halt meg. Rendkívül érdekes „Kolozsvártól Szegedig és vissza“ című cikke Janovics Jenő szegedi direktorságáról, mely cikk egy el nem készült színház-történeti mű jelentős fejezete lett volna.

Janovics Jenő dr három éven át volt a szegedi színház igazgatója.

Közvetlen elődje Krecsányi Ignác († 1923 december 13-án) volt a szegedi színház igazgatói állásában. A második szezón közepén egy vasárnap délután Krecsányi Ignác meglátogatott. Látogatásának meglepően komoly célja volt. Azt a fontos közlést tette előttem, hogy őt a budapesti „Magyar Színház“ átvételére fölszólították. Neki volna hajlandósága a „Magyar Színház“ átvételére, mert véget vethetne vándorló vidéki színház-igazgatásának. Beteljesülhetne az a régi vágya, hogy fővárosi színházat igazgathasson. Tudja, hogy a szegedi közönséggel szemben nagy erkölcsi obligója van, éppen azért szerződésének lejártáig vállalná tovább is a szegedi színházért a felelősséget. Társulatát föntartaná, maga helyett pedig a színház élére Janovics Jenő drt állítaná. Ehhez a közléshez hozzáfűzte Krecsányi, hogy a „Magyar Színház“-hoz kapott ajánlattal szemben követendő magatartását véleményemtől teszi függővé.

Véleményem az volt, hogy Krecsányi a „Magyar Színház“ szegedi szerződésének tartama alatt semmiesetre sem veheti át, mert Szeged város közönsége az ő személyére való tekintettel bizta rá a színház vezetését. Bármennyire kiváló

ház" átvétele ügyében minden további tárgyalást abban hagyott. Maradt Szegeden, ahol szerződéses kötelezettségének mindvégig becsülettel eleget tett.

A temesvári színház élén akkor boldog emlékezetű Makó Lajos állott. A szegedi és temesvári színházak bérleti szerződése egy időben járt le. A szegedi közönség szívesen látta volna Krecsányit a színház élén továbbra is, senki nem is gondolt arra, hogy távozni fog Szegedről. Egész meglepetésszerűleg mégis beállott az a fordulat, hogy a temesváriak visszahódították maguknak Krecsányit, aki főleg a Krisztina városi színház kedvéért örömmel fogadta régi pozíciójának följajánlását; a szegedi színház pedig igazgató nélkül maradt.

A pályázat meghirdetése alkalmával a rendelkezésre álló szinigazgatók között Komjáthi János és Makó Lajos jelentkeztek komolyan számbavehető aspiránsok gyanánt. Komjáthi János azonban egy korábbi pályázat alkalmával tanúsított magatartásával, Makó Lajos pedig régibb szegedi direkciónál való megválásakor közzétett nyilatkozatával olyan ellenszenvessé tették magukat a szegedi színház sorsának intézői előtt, hogy amidőn a szinügyi bizottság a pályázat kiírásának kérdésével foglalkozott, a bizottság tagjai egyhangulag azt az álláspontot foglalták el, hogy Komjáthi János és Makó Lajos miatt az erkölcsi sérelmek miatt, amelyeket Szeged város közönségével szemben elkövettek, ennek a közönségnek bizalmára semmi körülmények közt többé számot nem tarthatnak.

Ennek a két kiváló szinigazgatónak eliminálása után a szinügyi bizottság válságosnak találta a szegedi színház sorsát. A magyar szinigazgatók között senkit sem tartott alkalmasnak, akire a szegedi színház vezetését nyugodtan rámerete volna bízni.

A bizottság hosszas tanácskozás után azzal a megtisztelő bizalommal tüntetett ki engem: keresnék alkalmas szinigazgatót színházunk részére.

Néhány napi gondolkodás után eszembe jutott Krecsányi Ignácnak ama kijelentése, hogy ő a saját felelősségének föntartása mellett rámerné

Makónál, majd a kolozsvári Nemzeti Színházhoz került s öt esztendő telt ott. Kezdetben csak mint színész szerepelt; egy fél év múlva — 23 éves korában — már rendezőnek nevezték ki; 1900-ban a kormány állami ösztöndíjjal külföldre küldte, bejárta Francia- és Angolországot s Párisból a kolozsvári Nemzeti Színház „művészeti igazgatói” állásába hívták vissza. Kolozsvárott egy szersmind elvégezte az egyetemet is. Kitűnő sikerrel tette le a középiskolai tanári vizsgálatot a magyar és francia nyelvből és irodalomból, majd doktori diplomát is szerzett esztetikából és filozóphiából. Időközben vaskos kötetet írt Csiky Gergelyről s ezt a könyvét egy a szakkritika, mint a napi sajtó nagy elismeréssel honorálta.

Ezek a személyi adatok a Krecsányi Ignác ajánlását teljes sulyává tették. De nem tudtam azt sem, hol tartózkodik, miként érintkezhetném tehát vele. Tőprengésem közben egész váratlanul az alábbi levelet kaptam tőle:

U g r a, 1901. június 10.

Mélyen tisztelt Uram! Bocsásson meg, hogy ismeretlenül kopogtatni merek Önmél, de hát ez az ismeretlenség csak egy oldalu, amennyiben csak én vagyok. Ügyvéd ur előtt ismeretlen, mert hiszen a magyar színeszetnek olyan ideális bajnokát, olyan önzetlen, lelkes, törhetetlen és áldozatkész bajnokát, aminő ügyvéd ur, minden színész kell, hogy ismerje és hódolattal tisztelje. S miután jómagam is nem önző érdekekből és anyagi haszonlesésből vagyok a színészi pályán, — mert hiszen diplomáim egyikének vagy másikának igénybevetelével e téren többre vihetném — hanem ideális lelkesedésből s a művészet szent szeretetéből, miután tehát mi egy közös eszméért való sóvárgásban testvérek vagyunk, ezért fordulok bizalommal Ügyvéd urhoz. Arról van t. i. szó, hogy miután mostanában sorban hirdetnek pályázatot a nagy városok színházaira s miután Krecsányi Szegedtől megvállik, ha a győzelem biztos reményével tehetném, beadnám annak idején pályázatomat a szegedi színházért. Eddigi működésem és munkám eredménye azt hiszem elég garancia arra nézve, hogy helyes uton s az igazi művészi igények kielégítésével tudnám a színházat vezetni. A kolozsvári Nemzeti Színház igazgatói állásában igyekeztem egy nemesebb iránynak hó-

dolni; minden héten kivétel nélkül rendeztem egy-két klasz-
szikus-estét, Molié-re és Shakespeare minden héten
szerepeltek műsoromon, valamint minden héten egy-egy opera

Kezdeté d. e. 11 órakor

NEMZETI SZÍNHÁZ.

Budapest, kedden, 1904. márczius hó 27-én.

Kezdeté d. e. 11 órakor.

Az országos művészeti akadémia harmadik záró-
vizsgálata.
(Tanár: Beregsényi Béla).

AZ ELSŐ BETEG.

Személyek:

Tóth Károly
Kovács János
Kovács János
Kovács János
Kovács János

A PUPOS.

Személyek:

Kovács János
Kovács János
Kovács János
Kovács János
Kovács János

Kezdeté d. e. 11 órakor.

Morsokelt helyének:

Érték	Érték	Érték	Érték
70	80	80	80
50	80	80	80
30	80	80	80

A műsorban szereplő művek, képzőművészeti és egyéb tárgyakat a Magyar Nemzeti Színház eladja.

is. Ugy Moliéretől, mint Shakespearetől egy-egy olyan dara-
bot is színre alkalmaztam és színpadra vittem, amelyet ma-
gyar színpadon még nem játszottak: amattól Don Juant,
ettől Athéni Timont. Időközben azonban változás állott

be a színház vezetésének a rendezésében. Miután a kormány az addig élvezett szubvenciót továbbra nem adhatta meg, beszüntette az államosított rendszert s bérbeadta a színházat. Mivel pedig nekem többször volt alkalmam és kötelességem a miniszterelnök előtt hangsúlyozni és kifejezni, hogy a bérleti rendszer a művészi viszonyok nivójának alábsüllyedését vonja maga után, a konzekvenciát levontam magamranézve s az igazgatói állásomtól megváltam. A kormánytól most újra stipendiumot kaptam külföldi utra; ha pedig onnan visszakérülök, szeretnék egy színházat átvenni, hogy eszméim megvalósításán a színpadi művészet tökéletesítésén tovább munkálhassak. Az aradi színházat félig-meddig bizonyosra vehetném, amennyiben valaki, akinek döntő a szava, feltétlen bizonyosra ígérte, hogy a színházat részemre megszerzi. Azonban sok a pályázó és nekem hetekig kellene korteskednem, a bizottsági tagok jóakarátát és protekcióját mosolyogva és hízelve koldulnom, — erre pedig nem visz a vérem. Utálok lelkeemből a megalázkodást és könyörgést. Ekkor gondoltam Ügyvéd urra: tudom, hogy a szegedi színügyi bizottság lelke és vezére; elhatároztam, hogy megkérdem minden teketória nélkül, bizalommal, nyíltan, hogy van-e választottjuk már a színházra s ha nincs, nem volnék-e annak kitéve, hogy elbukom, ha esetleg pályázom, mert a bukás lehetőségének semmi körülmények között magamat kitenni nem akarom. Nem ismerem a szegedi viszonyokat, azért fordulok Ügyvéd urhoz szeretettel és tisztelettel. Ami még a kérdés anyagi oldalát illeti, csupán annyit kell még megjegyeznem, hogy a szükséges tőkém meg van. Nagyon kérem mélyen tisztelt Ügyvéd urat, kegyeskedjék a véleményét őszinteséggel megírni, mert a főváros legelőkelőbb színházától is van ajánlatom, ahová rendezőnek és a Színi Akadémia tanárának hívnak, de egy színház önálló vezetésére sokkal nagyobb vágyam volna. Bocsánatát kérem, hogy ismeretlenül zaklatni merészeltem. Tisztelő szolgája dr Janovics Jenő s. k. Címem: Bölöny József ur leveleivel dr Janovics Jenőnek Ugra, Biharmegye.

Ebből a levélből az én emberem lelke sugárzott felém.

Sürgősen összehivattam a színügyi bizottságot. Jelentést tettem arról, hogy alkalmas színgazdát véltem találni; minthogy azonban nevét egyelőre nem közölhetem, kérdést intéztem a bizottsághoz: fölhatalmazza-e arra, hogy az illető aspiránszal a bizottság nevében érintkezésbe lépjek?

A bizottság megadván a fölhatalmazást, ennek alapján levelet irtam Janovics drnak, amelyben pályázati kérvényének beadására biztattam s megírtam neki azt a programot, amelynek megvalósítására vállalkoznia kell.

Íme a levél:

Szeged, 1901. június 14.

Mélyen tisztelt Uram! Visszatérve utamról, ígéretemhez képest a szegedi színház bérletére vonatkozólag hozzám intézett b. levelére a következőkben van szerencsém válaszolni:

Annak előrebocsátása mellett, hogy Krecsányi távozását a szegedi színügyre nézve nagy veszteségnek tartom, éppen ez a veszteségérzet teszi rendkívüli fontosságúvá a mostani igazgató-változás szerencsés megoldását.

165.132
Az alternatíva ez: vagy vissza sodródik a szegedi színház a többi vidéki színház sablonos vezetésének medrébe s akkor beláthatatlan időnkig fogunk ismét vergődni, mert amint Lessing tanítja: sokkal nehezebb egy elrontott színházat megjavítani, mint egy újat felvirágoztatni: vagy olyan vezetést kap a színház, amely mellett a mostani rezsim által inaugurált **nemesebb ízlés, fegyelmezett összjáték és illúzió keltő berendezés** továbbfejlesztésével sikerül a színházat a műintézet fejlődésének útjára terelni. Ez alatt én úgy az előadó művészek nevelését, mint bizonyos határig a drámairodalom kultuszát értem azzal a céllal, hogy saját állandó kiváló művészeink fejlődjenek s valamennyire önálló műsorunk fejlettségé: szóval a lehetőség szerint önálló színpadunk legyen.

Álomnak tetsző színügyi politika, de nézetem szerint sokkal közelebb áll a valósághoz, mint az illúzióhoz s az egyetlen, amely a **közvagyonból áldozatot kívánhat magának.**

Sokkal több részlete van ennek a kérdésnek, semhogy itt kifejthetném, de mert szakembernek, sőt hitem szerint velem egynézetűnek írom, azt hiszem, meg tudom magamat ennyivel is értetni.

Ez lévén az én fölfogásom, mondhatom, rendkívüli megörültem b. levelének. A helyzet nálunk az, hogy az ismert elsőrendű igazgatók, akik tudtommal pályázni szándékoznak, bizonyos fanyar hangulatot keltettek maguk iránt a múltban. A közhangulat ezért az illetékes körökben az, hogy szívesen venné mindenki a megoldásnak olyan lehetőségét, amely a várost fölszabadítaná az alól a kényszerhelyzet alól, hogy **jobbhiányában** olyan egyén vezetésére bizza színházát, akivel

szemben nem általános a rokonszenv, másfelől kiragadhatja színházát a működő szinigazgató urak kartelljének örlő kövei közül, amelyek a színházat a közönséges spekuláció üzleti koncaként tünteti föl, megfosztván az egész ügyet kulturális jellegétől és megérleli némelyekben máris azt a hitet, hogy fölösleges minden szubvenció.

Mondanom sem kell tehát, hogy amídön mélyen tisztelt Doktor ur levelét olvastam, azért örültem, mert eddigi sikerei és kvalifikációja előttem azt a friss, erőteljes, tartalmas, a modern igényeket is szemelőtt tartó színházi hangulatot jelentik, amely elsősorban szükséges ahhoz, hogy a színház jövője kockára ne tétessék.

Nem vagyok abban a helyzetben, hogy pályázatát föltétlen sikerűnek ígérhetném. Nem vagyok diktátor s nem is tartom magam annak. Annyit azonban mondhatok, hogy jelentékeny tényezők beszélgetés, kombinálás közben tettek olyan kijelentéseket is, hogyha pl. Bölony kérné a színházat, pályázat nélkül is odaadnók neki, vagy ha pl. Janovics Jenő pályáznék a színházra, aligha neki nem adnók.

Impresszióm ezek után az: hogy okvetlenül adja be pályázati kérvényét s ha nem terhelem vele, arra kérem, sziveskedjék engem anyagi eszközei felől tájékoztatni. A szegedi színház ugyanis ruhatár, könyvtár, diszletek s művészeti személyzet tekintetében előkelő igényeket támaszt s joggal támaszthat is, mert az a 100.000 magyar, aki itt az ország szívében lakik, olyan anyagi és erkölcsi támogatást képes nyújtani egy olyan igazgatónak, aki óriási áldozatok árán föntartott kulturális intézményét szeretettel, ambícióval és türelmes kitartással ápolja, fejleszti, hogy ahhoz fogható más vidéki város a dolog természeténél fogva nem nyújthat.

Nagyon kérem tehát, hogy mert a fentiekből kiteszölőleg én a magam részéről nagy sulyt helyeznék arra, hogy pályázati kérvényét beadja, ha csak teheti, jöjjön mielőbb Szegedre. Talán megtudunk teremteni olyan helyzetet, aminőt az ügy jól fölfogott érdeke megkíván. Egyelőre nevének említése nélkül ugyan, de mégis közöltem befolyásos egyénnel megfelelő akciót, amit a fent ismertetett hangulatból kifolyólag helyesléssel fogadtak s ugyszólván fölkérték arra, hogy az ismeretlennel folytassam az érintkezést.

Ha sziveskednék ide fáradni, kérem azt velem az idő biztos jelzésével előre tudatni, hogy itthon legyek, mindenestre pedig szives válaszát kérve, vagyok kiváló tisztelettel:

Balassa Ármin dr.

Válaszul tőle kész programot tartalmazó levelet kaptam.

Ez a levélváltás indította meg Janovics

Kezdeté d. e. II óraker.

NEMZETI SZÍNHÁZ.

Általános értekezmenet.

Budapest, hétfőn, 1894. márczius hó 19-én,

délelőtt II óraker:

Az orsz. színművészeti akadémia első záróvizsgálata.
(Tanár: Jászai Mari).

I.

JÁNOS KIRÁLY

Számbeszám: 1894. márczius 19. és V. Névenkénti színház.

Személyek:

Jászai Mari	Kovács Gyula IV. sz.	Fodor Elek II. sz.
Marcsa, sz.	Marcsa Gyula III. sz.	Fodor Elek IV. sz.
Arány	Székely Gyula II. sz.	Tóth Elek I. sz.
Fehérvári	Székely Gyula III. sz.	Yermák Mihály III. sz.
Székely	Székely Gyula IV. sz.	Yermák Mihály IV. sz.
Weg	Székely Gyula V. sz.	Yermák Mihály V. sz.
Habert de Burgh	Székely Gyula VI. sz.	Yermák Mihály VI. sz.
Rudolf	Székely Gyula VII. sz.	Yermák Mihály VII. sz.
Peter, sz.	Székely Gyula VIII. sz.	Yermák Mihály VIII. sz.
Habert, székely	Székely Gyula IX. sz.	Yermák Mihály IX. sz.

II.

BÁNH BÁN

Szám: 1894. márczius 19. és IV. Névenkénti színház.

Személyek:

Bánk	Kovács Gyula IV. sz.	Fodor Elek II. sz.
Bánk	Kovács Gyula III. sz.	Fodor Elek IV. sz.
Miska	Székely Gyula II. sz.	Tóth Elek I. sz.
Miska	Székely Gyula III. sz.	Yermák Mihály III. sz.
Ócsa	Székely Gyula IV. sz.	Yermák Mihály IV. sz.
Bánk	Székely Gyula V. sz.	Yermák Mihály V. sz.

Kezdeté d. e. II óraker.

Műsorok helyének.

FÉRFI	Férfiak helyének.	Árnyék.	Árnyék a II. sorban.
1. sor 1. és 2. hely 1. sz.	1. sz. 1. hely 1. sz.	1. sz. 1. hely 1. sz.	1. sz. 1. hely 1. sz.
2. sor 1. és 2. hely 2. sz.	2. sz. 1. hely 2. sz.	2. sz. 1. hely 2. sz.	2. sz. 1. hely 2. sz.
3. sor 1. és 2. hely 3. sz.	3. sz. 1. hely 3. sz.	3. sz. 1. hely 3. sz.	3. sz. 1. hely 3. sz.

Jegyet váltással a színházban d. e. 10. óráig.

A színházban 10. óráig, kassza, pénztár, színház és k. színház.

Jenő dr önálló szinigazgatói pályáját Szegeden 1902 október 1-én. (De még mielőtt megkezdte volna szegedi működését, formába kellett öntenie

társulatát s műsorát. Kálváriajárás volt ez a nemes törekvésű, nagyrahatott művésznak.)

A szegedi lapszerkesztők, a színügyi bizottsági tagok és a városi tanács tagjai egyhangú lekesedéssel fogadták az új embert. Hívásomra megjelent Szegeden. Bemutatkozása személyileg is olyan kedvező hatást keltett, hogy a színház vezetését három évre egyhangulag rábízták 1901. évi augusztus elején.

A szegedi színház válságának ehhez a szerencsés megoldásához Festetics Andor gróftól, a vidéki színház országos felügyelőjétől, az alábbi üdvözlő sorokat kaptam:

A vidéki színház országos felügyelőjétől. 122—1901. sz. Igen tisztelt Ügyvéd ur! Értesülést nyervén az újságlapok közleményeiből, hogy a szegedi színház 3 évre Janovics Jenő dr, a kolozsvári Nemzeti Színház volt művezetője nyerte el: mindenekelőtt gratulálni kívánok a választáshoz. A szegedi színház egy jóízű, ambiciózus, szorgalmas, munkaszerető és munkabíró erőt nyert benne, aki — úgy reményelem, — hivatva lesz megvalósítani azt a szép programot, amelyet feladatául tűzött ki s amely program igen tisztelt Doktor urnak az 1901 január 19-én a vidéki színház rendezése tárgyában tartott országos ankét által kiküldött szűkebb bizottságnak január 27-én a belügyminiszteriumban tartott értekezletén, majd pedig hozzám intézett legutolsó nagybecsű levelében érintett ideáinak és törekvéseinek felel meg. Ezek a törekvések fognak a szegedi színház állandósításához is elvezetni s hogy ez minél előbb és minél eredményesebben bekövetkezzék, kérem igen tisztelt Doktor urnak, mint a színház önzetlen és lelkes barátjának állandó és hathatós támogatását és kívánok kitartást és szerencsét a fiatal igazgatónak. Lelle (Somogy megye), 1901. augusztus 7. Kiváló tisztelettel készséges híve: Festetics Andor s. k. szin. felügyelő.

Janovics Jenő dr a szegedi színházban működését 1902 október 1-én a Cyrano de Bergeracal nyitotta meg.

És csodálatos: az a színházigazgató, akit Szegeden gyakorlati értékében előzetesen senki sem ismert s aki mint ismeretlen ember egy művészi értékben hasonlíthatatlan magasságban álló társulatot hozott a szegedi színházba, fényes dekora-

Makó Lajos régi hivei és méltán tisztelői támasztották ezt az áramlatot.

Megkezdődött a kálváriajárás.

Az óriási, ujonnan szervezett művészi testületnek összetanulásra és gyakorlatra volt szüksége. A fiatal szinigazgató a budai Várszínházban kezdett játszani 1901—2 telén. Már ezekről az előadásokról riasztó és diszgyasztáló színházi levelek repültek a fővárosból Szegedre. A várszínházból tavasszal Fiuméba ment Janovics és itt folytatta előkészítő előadásait.

Az ismeretlen színházi barátok gondoskodtak arról, hogy a fiumei előadások rosszaságáról információkat a szegedi közönségnek.

Fiuméból Hódmezővásárhelyre került az új szegedi társulat.

És mert Székely Irén primadonna szabadságon volt, ami miatt az ottani közönség apprehendált, telekürtölték a világot azzal, hogy olyan rossz szintársulat még sohase volt Szegeden, mint aminőt Janovics Jenő Szegedre fog hozni.

Mielőtt pedig Szegedre belépett volna, a heteken át előkészített megnyitó darab hősnőjének ábrázolója: Horváth Paula faképnél hagyta és szerepét az utolsó pillanatban Mészáros Gizelának kellett átvennie. Cserben hagyta őt operettrendezője, az akkor szomorú hirre vergődött Rubos Árpád, — mindkét szerződészegő művész a Magyar Színházhoz szerződve — mégis Janovics Jenő már a megnyitó előadáson olyan fényes bizonyítékát adta a modern színházi vezetésben való szakképzettségének, hogy a szakértő ember előtt nem lehetett kétséges, mikép egy nagyra hivatott művészember vezetése alá került a szegedi színház.

Történeti tény mégis, hogy Janovics Jenő nem tudta végleg leküzdeni az ellene mesterségesen szított ellenséges hangulatot. Hiába volt minden jóakaratu fölvilágosítás. Irtuk, szónokoltuk, hogy egy ujonnan szervezett nagy testület a régi lejátszott darabokat is kénytelen lévén összetanulni, ha lépést akar tartani az újdonságok bemutatásával, a rendelkezésre álló idő korlátoltsága miatt a régibb darabok összjátékának megítélésénél elné-

zésre tarthat számot. Hiábavaló volt a dráma. Operett, vígjáték és operajudonságok, klasszikus tökélyű, izzó hangu

Janovics Jenő

jutalomjátéka.

Eredeti regényes dráma. a budapesti nemzeti színház műsoradaraja.

Bérlétszinet. Bérlétszinet.

M.-VÁSÁRHELYI SZINKÖR.

Márcs-Vásárhelytt, ma szombaton, 1894. évi szeptember 15-én

JANOVICS JENŐ jutalomjátékául adatik:

AZ

ARANY EMBER.

Eredeti regényes dráma 1 részben 4 akt. a feltámasztás 1. felvonás 4. és 5. képe és 2. felvonás 1. képe. Színházi Könyvtárj. Adat.

1. rész: „A Benki szegény”, 2. rész: „A Brassovics-ház”, 3. rész: „Az alkabstrom szobor”, 4. rész: „Jéjli álom”, 5. rész: „A húsgyártás”, 6. rész: „A halálospari kastély”, 7. rész: „A Szentgyörgy kőp”.

SZEMÉLYEK:

Janovics Jenő	44	Aranka, a leányka	10
Parókai Alajos	45	Kadinka, menyésként meg	11
László Irma	46	Fekete sógor, nagy kőműves	12
Vagyi N. Mária	47	Ólvasz, bolhás	13
Vasvári Rozsika	48	Trócsányi	14
Körny Kálmán	49	Egyéb	15
Kassai József	50	A Fekete kőműves	16
Székely István	51	Történet az 1-6. kép a 2. felvonás, a 7. és 8. képek	17
Trocsányi Zoltán	52	Közelkép az 1-6. kép a 2. felvonás, a 7. és 8. képek	18
Brenay Géza	53	Közelkép az 1-6. kép a 2. felvonás, a 7. és 8. képek	19
Kiss Anyu Kata	54	Közelkép az 1-6. kép a 2. felvonás, a 7. és 8. képek	20

A m. t. közönség szívesögebe ajánlja magát a **jutalmazandó.**

Ölvaszok és fémek körzettek: 80 kr. 1-6. rész körzettek 1-12. szám 60 kr. H. z. körzettek a 45-84. számig 50 kr. Földszintű alóhely 40 kr. Deák, gyermek- és katonajegy örmesteriől keletű, a földszintre: 30 kr. Kiszáti színtől hely az első és második sorban, a. b. c. d. és 1-28. számig 40 kr. 29-70. számig 30 kr. Kiszáti alóhely 20 kr.

Helyárak:

Egy színtől 100 a pöntöről 10 kr. 20

Eredeti regényes dráma a mai előadás d. e. 8-12. képek, d. e. 2-10. képek Reichardpereg János ut. könyvtárban

Kértekn a m. t. bíráló helyek megterítés iránt ma d. e. 11 óráig rendelkezni, hogy azután minden szíves megrendeléseknek is szolgálhassunk.

Előadás kezdete pont 1/2 8 óraker.

Holnap-vasárnap, 1894. évi szeptember hó 16-án, bérlét 20-ik, (utolsó) számban, Őrley Flóra primadonna felleptével, népszínmű ujdonság és zinpádon előzőr:

Az uzeai gyöngy.

Legjobb eredeti örmesteri, a legújabb népszíntől, 100. 100. 100.

Kiadta: Cséka Sándor,

a művelés Nemzeti intézet igazgatója.

1894. Ápr. 15. Vasárnap. (H. z. az M. Vas. 150-52. Pénzügyi kértől) 29. á. előadás

latu és kifogástalan dekoratív kiállítású előadásának sorozata. Janovics Jenőnek azt kellett tapasztalnia, hogy újabb tökebefektetései kockázattal járnának, mert az ő művészi törekvéseit

Szegeden lappangó ellenségei se föl nem ismerik, se nem méltányolják és azért látható elkedvetlenedés vett rajta erőt. A tapasztalás pedig alaposan rácafolta a türelmetlenkedőkre, mert bár Janovics társulata művészi erőiben később némi hanyatlást mutatott, ennek ellenére az összejátékban erősödő előadások száma fokozatosan növekedett, mert a hosszabb időn át való együttműködés a kiegészítő régi darabok új összetanulását fölöslegessé tette és a már betanult darabok mellett a több idővel előkészített ujdonságok még tökéletesebb formában juthattak a közönség elé.

Társulatának elsőrendűségét bizonyítja ez a névsor: Kiss Irén, Székely Irén, R. Balog Etel, Hetey Aranka, Mészáros Giza, Fedi Boriska, K. Árpácssy Katica, Kovács Lili, Sugár Jolán, Arday Ida, Nagy Mari, Várnay Paula, Mezey Péter, Bihari Ákos, Fenyéri Mór, László Gyula, Leövey Leó, Mezei Mihály, Pataki József, Szántó Gáspár, Borbély Sándor, Rédey István, Hetényi Elemér stb.

Az első évadban tartott összes előadásainak teljes kimutatását annak idején elkészítettem, előttem fekszik, abból veszem ezeket az adatokat.

Drámai és vígjáték műsorán szerepeltek: Bánk Bán, Cyrano de Bergerac, A pálinka, Az erősebb, Pillangó kisaszszony, Zaza, A proletárok, Fedora, Válás után, Romeó és Julia, A dada, A vöröstalár, Don Juan, Kuruc Feja David, Nagymama, Halálos csend, Coullissetur, Monna Vanna, Csongor és Tünde, Liliomfi, Pon Biquet család, X asszony, Cifranymoruság, Vasgyáros, Dolovai nábob leánya, Endre és Johanna, Sötétség hatalma, Gyurkovics leányok, Tartuffe.

Népszínművek: A cigány, A vén bakkancsos és fia a huszár, Igmándi kis pap, Peleskei nótárius, Felhő Klári, Betyárkendője.

Operák-operettek: Carmen, Zsidónő, Parasztbecsület, Nebántsvirág, Ci

És következett ismét a pályázat kiírása.

Am ezt megelőzőleg indítványomra azt a reformot fogadta el a hatóság, hogy a szerződéses időt **három évről hat évre terjesztette ki**. A színház-szerződéses állandósításának egyik láncszeme volt ez az ujitás.

Mikor azután ennek a reformnak kapcsán a színházi szerződés átdolgozásával foglalkozott a hatóság és Janovics ellenfeleit az a veszély fenyegette, hogy a színházat további hat esztendőre Janovics Jenő dr kapja meg, az új szerződés egyik legfontosabb kikötése gyanánt hozták be azt az ujitást, hogy az igazgató köteles maga mellé sz a k é r t ő művezető-rendező t szerző dt e t t e n i, mert ők Janovics Jenő drt nem tartották szakértő művezető-rendezőnek. Ez a kikötés bele is került a szerződésbe.

A pályázatot kiírta a hatóság, amelynek eredménye az lett, hogy Makó Lajos pályázatával szemben a **színházi bizottság ismét egyhangulag Janovics Jenőnek véleményezte a színház kiadását**, amivel szemben a városi tanács egy szótöbbséggel Makó Lajos mellett döntött.

Ebből aztán rettentő nagy háborúság keletkezett. A színházi bizottság megsértődött. Külön ülésen foglalkozott a tanács döntésével, amely az ő szakbizottsági véleményét nem tartotta tiszteletben.

Lapom élén főmunkatársam: Balassa József nagyszerű fölkészültséggel mutatta ki a tanács döntésének helytelenségét.

A színházi bizottságban Janovics Jenő dr mellett szavaztak: Balassa Armin dr, a Dugonics Társaság szépirodalmi osztályának elnöke, Békéfi Antal, a „Szegedi Napló“ felelős szerkesztője, a Dugonics Társaság főtítkára, Erdélyi Béla író, a Dugonics Társaság rendes tagja, Palócz László, a „Szegedi Hiradó“ szerkesztője, a V. H. O. Sz. főtítkára, László Gyula h. polgármester, a bizottság volt elnöke, Ujj József dr ügyvéd és Weiner Miksa, a bizottság legrégebb tagja, Kovács János író, a Dugonics Társaság alelnöke és Kulinyi Zsigmond, a Dugonics Társaság tagja, a „Szegedi Napló“ főszerkesztője

ság elnöke és Fodor Károly pénzügyi tanácsnok. Makó Lajos mellett szavaztak: Bokor Pál, Szekerke Lajos, Taschler Endre tanácsnokok és Ivánkovics Sándor dr. tiszti főügyész.

Tehát négy szavazat három ellen. Ezt a határozatát Szeged város tanácsa, amellyel hat évre Makó Lajos, akkor debreceni szinigazgatónak ítélte oda a színházat, 1904. augusztus 17-én 27711. szám alatt hozta.

Lapom cikkei elementáris erővel hatottak. Janovics Jenő dr. felebbezését a város közgyűlése két napon át: 1904. szeptember 15-én és 16-án tárgyalta. Mellette Palócz László és Kószó István dr. ellene Wimmer Fülöp és Polczner Jenő szólaltak föl. Pillich Kálmán és Gerle Imre azt vitatták, hogy a fölebbezést vissza kell utasítani, mert a tanács határozata ellen nincs helye felebbezésnek.

A közgyűlés ezt az álláspontot elutasítván, a felebbezést érdemlegesen felül bírálta. Névszerinti szavazás döntött, még pedig úgy, hogy a felebbezés mellett nyolcvanketten, ellene pedig ötvenhatan szavaztak.

A közgyűlés tehát huszonhat szótöbbséggel megváltoztatta a tanács határozatát és a szegedi színház vezetését további hat évre Janovics Jenőnek ítélte oda. Az ellenséges tábor tehát csúfosan megbukott s Janovics Jenő dr. fényes elégtételt kapott.

Szeged szab. kir. város közgyűlése ezt a határozatát 1904. szeptember 16-án 482. szám alatt hozta.

Az ellenfelek nem nyugodtak meg ebben a határozatban, felebbeztek ellene a belügyminiszterhez, aki azonban 1904. évi november hó 26-án 98645—1904. számú határozatával a felebbezést elutasította és helybenhagyta a közgyűlés határozatát.

Ebben a határozatban a belügyminiszternek következő szenzációs közlését is olvashatta azonban Szeged közönsége:

„Megjegyzem egyébként, hogy a szóban lévő ügy időközben tárgyalanná vált, mert dr. Janovics Jenő szinigazgató időközben benyújtott pályázati kérvénye folytán az 1905. évi

április hó 1-től 1906. évi virágvasárnapjáig terjedő időre a 107222—1904. számú itteni határozat alapján a kolozsvári színházat nyerte el és így a szabad királyi városi tanács nem lesz abban a helyzetben, hogy a törvényhatósági bizottság utasításához képest a szerződést nevezett szinigazgatóval megköthesse.“

A belügyminiszternek erről az értesítéséről én már előbb értesültem fent a miniszteriumban; meglepett. Levert. Nem tehettem róla.

Janovics Jenő drnak azt az előttem is titokban tartott elhatározását, hogy ő inkább lesz egy évig kolozsvári, mint hat évig szegedi szinigazgató eleinte kizárólag önérzetének sérelmében kerestem, amit a művezető szerződésének kikötésével ejtettek művészi érzékenységén.

Később azonban hamar rájöttem, hogy ő már akkor egy esztendőnél hosszabb életének tartotta kolozsvári szinigazgatóságát, mert a kormány őt szemelte ki az új kolozsvári Nemzeti Színház igazgatójává. Így is történt.

Az 1906. évi virágvasárnapjáig adott engedély 1906 szeptember havában kezdte folytatását az ujonnan épített Nemzeti Színház szinpadán.

Szeged szab. kir. város tanácsának megbízásából néhai Lázár György dr polgármesterrel együtt szerencsés lehettem városomat képviselni a kolozsvári új Nemzeti Színház megnyitó ünnepélyein, 1906 szeptember 6-án és 7-én.

Miként teljesítette ezen a szinpadon is már az első három esztendő alatt igazgatói hivatását, mint szakember és milyen hirnevet szerzett magának, azt élesen világította meg a világsajtóban 1909 augusztus havában megjelent az a hir, hogy Reinhardt Miksa, a világhírű berlini szinigazgató, Janovics Jenőt szemelte ki arra, hogy első munkatársaként maga mellé vegye színházához.

Ennek a hirnek a kapcsán megemlékeztem lapomban Janovics Jenő dr szegedi szinigazgatóságáról, akit Szegeden némely laikusok nem tartottak elég jó művezetőnek és kikötötték, hogy a színházhoz művezető-rendezőt szerződtesse.

Ő maga sem tudta, hogy a tárgyi okokon kívül azért is teljes odaadással támogattam ujabbi

pályázatát, mert sógora az én megnyugtatómra is bocsátotta neki rendelkezésére a szegedi vállalkozáshoz szükséges tőkét.

Erkölcsei kötelességem volt tehát az első három év eltelte után lehetővé tenni, hogy az anyagi kockázat vállalásának káros következményeit elhárítsam.

Azt sem tudta eddig Janovics Jenő, hogy boldog emlékezetű Makó Lajos, akihez engem a tisztelet és barátság régi kötelékei fűztek, 1904 nyarán ezekkel a szavakkal nyitott be hozzám:

— „Kedves ügyvédem, haza jöttem, itt akarok maradni, támogasson.“

Nyíltan megmondottam Makó Lajosnak, hogy nem támogathatom. Az okokat is felsoroltam, amit ő loyális nyíltsággal tudomásul vett.

Merev álláspontom azonban mégis fullánkot vert régi barátságunkba, amit mindég mélyen sajnáltam; főleg azért, mert ha ismerem a kormánynak azt az elhatározását, hogy Janovics Jenőt Kolozsvárra akarja vezényelni, a harcot, nem anynyira Makó Lajos igazgatósága ellen, mint inkább Janovics újabbi megbízatása mellett, tompítottabb fegyverekkel vittam volna meg.

Janovics Jenő az 1909. augusztus havi megemlékezésem hatása alatt indokoltnak tartotta, hogy a régi rágalmakra visszatérjen és nekem ő is elégtételt szolgáltatson ezzel az itt következő levelével:

Kolozsvár, 1909 augusztus 14.

Kedves Barátom!

Külső országokból hazatérve, az „Ellenzék“ben, (mely a „Szeged és Vidéke“-ből vette át) olvasom nagy meglepetéssel a „Szegedi színészet történetéből“ című két cikkedet.

Mélyen meghatva s a legőszintébb háláérzettől vezéreltetve fogok tollat, hogy Neked megköszönjem azokat a végzetlenül megtisztelő, kedves, szeretetreméltó sorokat, melyeket csekélységemnek szentelni kegyes voltál. Jól tudom és igazán érzem, hogy ennek a két tárcának nagy súlya van. Nem annak a révén, akiről íródott, hanem annak a révén, aki írta. Azt is igazán érzem, hogy csak a Te elnéző, kegyes és szerető jóságod látja az én szerény munkámat ennyire elismerésre méltónak, de hidd el, becsületesen fogok törekedni,

Vassieria

A nagy mintásúlat vendégszolgálat

Budapest 1902 (márcs 30-án)

Értekezések

Értekezések

Prolog

Jóka: Zulla, Kullós
A prolog - Messáros Gira

Ért. Kőrösi:

A Criganybaró

nagy operetta 3 felvonásban. Fehér regény után. (Képek J. Zsigmond) (Képek Thoma)

<u>Értekezések:</u>			
Lányok, Kálmán gárdy, szedőszékely - Fanyasi Ilor	Pál	Pedák J.
Aréna, Lanya	Joszi	Sarkány
Arabella gőzmozgató	Feri	Karoly
Óhóka, Arabella	Kiss János	Bécs
Graf Lomax Kőr. barát	Rubov Lipold
Cypra, csiganyasszony	Lévígy, Lás
Laffi, csiganybaró	Lányi Elek
Zanka, Lány, szedőszékely	Kőrösi Mihály
Gábor, szék	Arközy Vilmos
Liska, hajós	Sarkány J.

Kérdés 4, 8 órák, vége 10 óráig

Delutani előadások:

Merrill's kabarok Merrill's kabarok

Értekezések

Prolog

Jóka: Zulla, Kullós
A prolog - Messáros Gira

Ért. Kőrösi:

Ar Jgmandi Kispap

Jóka: Merrill's kabarok, Zsigmond merrettel, Érték Elek

<u>Értekezések:</u>			
Nagy János, néplélek	Kőrösi Péter	Arközy Vilmos
Lány, falang	Lubovics J.	Sarkány
Fanyasi, János	Óhóka, Elek	Bécs
Szék, gőzmozgató	Felát, Zanka
János, meny	Messáros Gira
Kőrösi, Péter	Rubov Lipold
Kőrösi, Zanka	Fanyasi Ilor
János, gőzmozgató, plélek	Lévígy, Lás
Péter, mindenes

"Kérdés" - előadások, mindig 8 órák, kezdés 10 óráig

hogy ne váljak a szégyenedre s ezentul rászolgáljak eredményesebb dolgokkal a Te elismerésedre, amely az én szememben igazán a legértékesebb kincsek egyike.

Csak azon töprenkedem, hogy ezekután mit mondanak közös kedves ellenségeink! Míg ott voltam, ha egy-egy jó szóval védelmemre keltél, azonnal kísütötték, hogy színházi ügyész vagy, hogy búsás jövedelmed van a színháztól. Hát most mit mondanak? Az ügyeimet évek óta nem viszed, a darabjaidat itt nem adtam, (ami, beismerem, elég mulasztás volt) a minimálisan számított expenz-nótád felét is leciugánykodtam úgy, hogy — azt hiszem — Te szépen ráíztetél az ügyeimre. Hát mit találhatnak ki, mi okod lehet arra, hogy ennyi szeretettel foglalkozál az én szerény törekvéseimmel. No de hát bizzuk ezt rájuk.

Én még egyszer nagyon melegen és nagyon hálásan köszönöm Neked a jóságodat.

Alázatos, tisztelő és lekötelezett híved
J a n o v i c s
J e n ő s. k.

És ide kívánczok „Beszédes Levelek” című munkám kézirat anyagából egy megható, rövid levél, amelyet Janovics Jenő szegedi színházigazgatásának előkészítő ideje alatt Fiuméből irt hozzám Berényi (Janiky) Miklós, a színészi körökben hebegő beszédje miatt „Hebrencs”-nek is nevezett színházi titkár, aki igazgatója részére 2500 forint előteremtését kérte tőlem, hogy a bajból igazgatója nagy társulatával együtt kimásszon.

Fiume, 1902. május 26.

Kedves Ügyvéd ur!

Egy kérésünk volna; igazgatómnak elsejére égető szüksége volna 2500 forintra (Kettőezeröttszáz forint); én felajánlottam neki, hogy segítek rajta a dr urnál levő 6500 forint követelésemet, hogy arra talán lehetne valahol felvenni ezt az összeget; a visszafizetés olyképp történne, hogy október 1-én a bérletpénzből 2000 (Kétezer) forintot és ötszázat pedig január 1-én, 8% kamatot fizetne és adna egy váltót, melyen mint elfogadó igazgatóm lenne, kibocsájtó dr Janovics Sándor fővárosi tisztiorvos és Janovics másik bátyja, a harmadik én, meg lekötném törvényesen a Zulimától követelendő 6500-forint követelésemet és az évi kamatokat mindaddig, míg.

igazgatóm a teljes összeget ki nem fizetné, ez elegendő biztositék lenne.

Kérem kedves jó Doktor ur, ha lehetséges tegye meg, hogy sikerüljön, **hogy kimásszunk ebből a bajból, ilyen nagy társulat összetartása nyáron sokba kerül.**

Ismételve kérem sürgöny útján értesítését, hogy lehetséges-e s ha igen, igazgatóm személyesen el fog menni. Öszinte tisztelője: **Berényi s. k.**

Fiume, 1902. V/26. Legjobb volna, ha ügyvéd ur levelem vétele után igazgatómat telefonon felhívja.

A magyar színészet történetének beszédes adaléka ez a levél. Még 1902 nyarán is **Budán, Fiumén, Hódmezővásárhelyen keresztül vándorolva juthatott el egy elsőrendű magyar színigazgató téli állomására Szegedre és vándorutján 2500 forint miatt zavarba kellett jönnie.**

Szegény „Hebrencs“ becsületes, hűséges szive megérdemli, hogy megemlékezzem róla.

De mégis milyen boldogságos volt a magyar színigazgatóknak ez a vándorló nyomorusága. Az ország fővárosától az adriai tenger partjáiig és innen a kiszáradt Hód-tó fenekén fekvő hódmezővásárhelyi Népkerthben felállított nyers deszkákból összerótt fabódé színpadjáig szelheték Thespis kordéjának kerékvágásai a földet.

Most is fülembé csengenek a rajongó színigazgató ragyogó szónoklatának elragadó tirádái, amelyekből a művészi boldogság érzetének sugárözöne áradt az új kolozsvári Nemzeti Színház színpadjáról az ünneplő nézőtérre, 1906. szeptember 6-án este.

Gyújtott a szava, lángolt a lelke és mámorittassan hitt a boldog jövőjében.

Hittünk vele együtt mindannyian, akik ott voltunk és azok is, akik távoli szemlélői voltak a nagy közművelődési ünnepnek.

Multaknak elkábitó emlékei! Álomképeknek kellene tartanom, ha át nem éltem volna megtörténésüket.

Az isteni gondviselés rendelése volt az, hogy Janovics Jenőt ne Szegedre, hanem Kolozsvárra vezérelje vissza, ahol reá rendeltetészerű hivatás betöltését bizta a kulturhistória **Génjusa**.

Eddig a cikk, ehhez nincs mit hozzáfűznünk. Egy nem mindennapi ember objektív elismerése egy másik kiváló emberről és tolla örökitette meg Janovics szegedi munkáját, nekünk hatalmas nyereség, hogy a kolozsvári kinevezés beteljesedett álmod jelentett dr Janovics Jenőnek, mert ennek a városnak melege istápolta benne azokat a hiteket, melyek budai, szegedi direktorsága alatt is szüntelenül valami magasrendű munkára serkentették és ez a város az, melyben a kiteljesült művészlélek az álomnál is merészebb dolgokat is véghez vitt.

1905-ben újra hazajött Kolozsvárra és itt úgy fogadták, mint aki csak egy időre ment el, mint aki a sors komoly rendelete folytán ide tartozik ennek a komoly, higgadt, nagynevű kulturáju városnak éltető levegőjéhez.

II.

A Farkas-utcai színház.

Az első állandó magyar színház Kolozsvárott volt. A Farkas-utcában épült és 1821-ben nyitották meg. Ezt az időt megelőzőleg már 1793 november 11-én megalakult egy szinpártoló társaság, mely előadásait a Rhédey-ház báltermében tartotta. Főurak kezdeményezése teremtette meg a magyar színjátszó társaságot, melynek leglelkesebb aktorai Fejér János és István, Fehér Róza, majd Kótsi Patkó János, aki az első magyar színigazgató lett. A század elejéig különböző főuri termekben játszottak, míg 1821-ben március 12-én megkezdhette a sokat vándorolt színésztársaság állandó játékát a Farkas-utcai színházban. Körner: „Zrinyi“-jét adták főuri szereplőkkel és másnap a színjátszó társaság „Corvinus Mátyás“-t. Ezt a színház épületet több mint félszáz év alatt csak egyetlenyszer alakították át, de lassankint ez az átalakítás sem felelt meg a színészet mind frissebb igényeinek, sem pedig a közönségnek, amely diszes keretben óhajtotta látni azt a magas színházkulturát, mely Kolozsvárott kifejlődött és amelynek olyan komoly, megértő közönsége van. A kolozsvári színészet-tradícióhoz méltó keretet adni, a kiváló színjátszóegyüttesnek megfelelő színpadot és nézőteret, ez volt a legközelebbi célja ugy a közönségnek, mint minden egyes direktornak, aki a kolozsvári színjátszást igazgatta.

1903-ban gróf Tisza István jutott kormányra, belügyi államtitkárja Sándor János volt és ez a

vágy csakhamar teljességbe ment. A kolozsvári színház évi 40.000 korona fejedelmi és 40.000 korona állami segélyben részesült, tehát egy nagy kölcsönrel, melynek ez a szubvenció amortizációjául szolgált, meg lehetett valósítani az új színház felépítési tervét. Gróf Tisza minden pályázat mellőzésével a Fellner és Helmer-céget bizta meg az új színház terveinek megcsinálásával, melyet egy nagy színházépítő bizottság vizsgált felül. A bizottság tagjai voltak: Bezerédy Victor, miniszteri tanácsos, gróf Festetich Andor, orsz. színészeti felügyelő és Szilágyi Lajos műszaki tanácsos a kormány részéről. Kolozsvár város megbízottai gróf Béli Ákos főispán, báró Festetich Arthur, báró Szentkereszthy Zsigmond, Szvacsina Géza polgármester és Szamosi János színügyi választmányi tag voltak. Gere Kálmán főmérnökre bízta az építkezés ellenőrzését.

1905 áprilisában történt dr. Janovics igazgatói kinevezése, akit ugyanakkor szegedi direktornak is megválasztott a szegedi városi tanács. Természetesen dr. Janovics gondolkodás nélkül ezt fogadta el és már 1905 április 23-án a régi direktort: Megyeri Dezsőt felváltván, megkezdte előadásait újonnan szervezett társulatával a Farkas-utcai régi színházban.

A közönség, mely már ismerte dr. Janovicsot Bölönyi intendáns idejéből, szívesen fogadta az új igazgatót és sok reményt fűzött működéséhez. Az új társulat, új igazgatójával ünnepélyes formában mutatkozott be a kolozsvári közönségnek. A program első száma Farkas Ödön, a zenekonzervatórium igazgatójának „Magyar nyitánya” volt, mely után dr. Janovics Jenő, az új igazgató tartotta beköszöntőjét:

„Szentséges hódolattal, mélységes alázattal, lelkemnek aggódó félelmével, hitemnek felmagasztaló rajongásával lépek e dicsőséges deszkákra.” Ezek voltak bevezető szavai. Fel kell jegyeznünk még beköszöntőjéből azokat a lelkes és elragadtatott szavakat, melyeket az új igazgató a beteljesült álom örömeiben mondott annak a közönségnek, mely majdnem egy félszázad óta élvezi, érté-

keli dr Janovics mindig rajongó, szinpadimádó tetteit:

„Ebben a templomi hajlékban szívtam magamba a művészet megihlető levegőjét, jól tudom, mily vakmerőség e deszkákra lépni. S aki mégis megteszi e lépést, meg kell annak vizsgálnia jól a lelkét és szándékait, meg kell latolnia aggodással az erejét, mert ez ódon, tisztos, rozoga falak között, a porlepte korhadó deszkákra, e sok dicsőséget látott vihartépett rongyok alatt, a kalmárkodás, a megalkuvás, dologtalan tétlenség: büntett. Pergő idők, muló évek sodortak el innen, küzdve, tanulva, tapasztalva jártam az élet nagy labirintusát, — de ime, delejtü nélkül is megtaláltam újra — fölkerestem a kis Szamos fővényét. Megtaláltam újra, mert hiszen el sem vesztettem soha. Fölkerestem újra, de hiszen el sem hagytam soha! A lelkem itt élt, mert fogva volt a hajdani Kluz vára helyén. Fogva volt a honvágy szerelmével. Ahová elzarándokoltam, ime Mekkám ez nékem, ábrándjaim és vágyaim szent városa, otthonom, elhagyott, visszasóvárgott, szűkebb hazám, ahol minden talpalattnyi hely, minden rög a házi tüzhely melegét sugározza felém...

„A magyar szinpad“ több mint Európa bármely szinpada, mert nyugat szerencsés népeire nézve, a színészet lehet szórakoztató intézmény, vagy legjobb esetben a nemes művelődésnek egy tényezője. A nemzet vérkeringésének egy ere, nemzeti örömnünknek, nemzeti vágyakozásunknak, nemzeti bűnknek, vagy gyászunknak hűségecs tolmácsolója. A magyar színészetnek szent hagyományai, dicsőséges tradíciói vannak. Már bölcsőjében is védbástyája, utolsó menstvára volt a magyar szónak, pallérozója a magyar nyelvnek és egész fejlődésében a nemzeti szellem éltetője. A lankadó hazafiui tűznek serkentője s a szinpad papjai, keservesen nélkülözve, önfeláldozóan túrve és hordva a lenézés, gúnyos megvettetés keresztfáját hátukon, járták gölgotai utjukat, mert szívükben egy magasztos és szent ideál élt, ez serkentette, ez erősítette: a honszerelem ideálja.“

Ez a nemes cél: a magyar szó ápolása, fejlesztése a világkultura minden összefüggésében, ez dr

Janovics igazgatónak egész élet- és munkaprogramja, melyhez máig hű maradt. Az új színház terve kész volt, a régítől már a megnyitáskor búcsút mondott.

A színház sorsa a mesebeli szent madárnak, a phönixnek sorsa, mely nem pusztul el soha, mert önmagát megégeti ugyan, de megifjodik aztán és hamvaiból újra életre kél...

Lehullanak a százados falak, megsemmisül a könnyel, babérral annyiszor borított ősi fészek s a tapsok helyén tompa csákányütések hangzanak. De ami lehull, ami elporlik, ami megsemmisül, az csak a gyarló porlandó anyag. A szellem megújodik s megifjodva, diadalmasan foglalja el új palotáját. Áldva áldom a nagy alkotót, hogy e magasztos pillanatban, kegyelettel és az ősi szellem rajongó imádatával ide állhatok az elköltözni készülő öreg színház mellé, hogy szívem vágya szerint széppé, feledhetetlenné, fenségessé tegyem hattyudalát, amely hirdetője a dicsőséges megújulásnak."

Ebben a beszédben dr. Janovics igazgató nemcsak az ő fanatikus színházszeretetének és rajongó hites tettvágyának bizonyítékát, szóbeli megnyilatkozását adja, hanem programját is kifejti, mikor az új színházra gondol és a régi tradíciókat fenn akarja tartani, a magyar színház-kulturát tovább fejleszteni a színművészet új templomában.

A Kolozsvárott megjelenő „Nemzeti Hírlap” 1905. április 25-iki számában közli dr. Janovics beszédét és hozzáteszi ezt, hogy „Az előszó sokat sejtet. Nem tagadhatjuk el kíváncsiságunkat megvalósítása irányában s nem fojthatjuk el szimpátiánkat az új direktor személye iránt, akit modern gondolkodásúnak, művelt lelkűnek és finom ízlésűnek ismerünk a múltból, amikor a rendelkezésre álló dús erőforrások felhasználásával, mindvégig előkelő színvonalra igyekezett emelni a színház művészi életét. Hogy eltávozott tőlünk, a tiszta, pari új Párizsban sok nehézséggel, ezer apró gáncsvetéssel kellett megküzdenie, amíg a kritikus vélemények a több oldalról elhangzott kifogások az ellentétes szempontok eredményét himbáló mérleg serpenyője az ő javára billent. Talentuma, eköz-

ben fejlődött, megtelt a lelke gazdag tapasztalásokkal, amiknek kincsét mind lerakhatja s nyereséggel tökéletesítheti ebben a mi — rajongó szeretetével, ideális hevületével körülövezett — ódon színházunkban... Már most elismerjük ambícióját, lelkes hozzáállását, fiatalos buzgalmát, amelyvel igazán friss és lüktető művészi életet óhajt teremteni."

Dr Janovics bevezető beszédét a közönség nagy tapssal és szimpáthiával fogadta, ami után az egész személyzet a himnuszt énekelte el. Utána Balassa Ármin egyfelvonásos népies darabja következett, melynek dalait a híres szegedi cigányprímásdalköltő: Dankó Pista szerezte. Ugyancsak ezen az estén került színre Felice Cavalotti: „Énekek éneke” c. dramolettje, melyet Radó Antal ültetett át magyar nyelvre. Végül „Hunyadi László” Erkel operájának 3-ik képét mutatták be. A megnyitó előadásban Horváth Paula, Sebestyén Géza, Bay László, Bihari Ákos, Szentgyörgyi István, Czákó Gyula, Jaskó Adrien, Rubos Árpád, Vécsey Géza és Mezey Mihály vettek részt. A következő három nap alatt operette, vígjáték került színre, melyben a színház egész személyzete bemutatkozhatott.

1905-ben dr Janovics Jenő igazgató kolozsvári társulata a következő tagokból állott:

Magánszereplők:

K. Árpási Kata	Járosy Paula
Báthory Mariska	Tóvölgyi Margit
Hegedűs Szerafin	Váradai Miklósné
Horváth Paula	Bay László
Jeskó Adrienne	Bihari Ákos
V. Káldy Mariska	Csatár Győző
Kazalné Biri	Czákó Gyula
Korányi Frida	Dezséri Gyula
Kovács Lillike	Hetényi Elemér
Laczkó Aranka	Makray Dénes
P. Lukács Juliska	László Gyula
Cz. Miklósy Margit	Mészáros Alajos
Ragányi Iza	

Mezey Mihály
Parlagi Lajos
Rubos Árpád
Sebestyén Géza

Szentgyörgyi István
Török Károly
Váradi Miklós
Vécsey Géza.

Kórus:

Ágthy Sándorné
Balogh Árpádné
Kápolnay Jánosné
Kaczér Margit
Kovács Fáni
Kunossy Ernőné
Makó Rózsa
Pataki Anna
Pataki Ilona
Pataki Vilma
Makray Dénesné
Tánczos Terike
Vasvári Lujza
Balogh Árpád

Beke Gyula
Farkas Mihály
Fehérvári József
Gergely Márton
Kozma Hugó
Kozma Pál
Kunossy Ernő
Pérsch Mihály
Stadler Frigyes
Szabó Domokos
Szigeti Gyula
Ágthy Sándor
Beke Gyuláné.

Karmesterek:

Farkas Ödön
Müller Ottó

Kerner Jenő.

Zenészek:

Stephanides József
Brodszky János
Dont Emil
Dreischuh Károly
Hambrich Kálmán
Hamerschmidt József
Kolár Ferenc
Kouba Pál
Losonczy János

Maracsek Ede
Millitz János
Novák József
Szadner Károly
Schindler János
Uhlirsch Ottó
Ványolos Lajos
Wéber Róbert
Zackel Samu.

Kápolnay János titkár
Körösy Endre gazda
Berényi Miklós pénztáros

Pusztai Béláné pénztáros
Terkál Béla fodrász
Szalay József kellékes.

Világosítók:

Oberding Miklós
Olasz Rezső

Orosz István.

Műszak:

Bürger Antal	Pitter Vince
Szentpéteri Jakab	Veres Ferenc
Stamp Gábor	Veres Géza
Csiszár Endre	Taub Bernát
Dománovics József	Biererné
Erős Albert	Miskolczi Kata
Finzler János	Udvarhelyiné
Kapicza Antal	Somogyi János gazda.
Nép Samu	

Az első nagyszabású premiére a Farkasutcai színházban dr. Janovics igazgató működése alatt Rostand: „Cyrano de Bergerac”-ja volt. A címszerepet Bihari Akos, a mostanában elhunyt jelentékeny színművész játszotta, akit a többi szereplőkkel együtt sokszor kihívott felvonások végén a függöny elé az elragadtatott közönség.

Egymást érték a bemutatók szinte minden héten és ezt a fokozott, lelkes munkát, a premier előadásokat és lendületes teljesítményt dr. Janovics igazgatónak tulajdonította a közönség, sajtó egyaránt. A színháznak ezt a gyorsiramu munkáját a közönség honorálta és dacára a tavaszi napoknak, jelentékenyen látogatta a színházat. A tavaszi vendégjátékok során felléptek Küry Klára, Fedák Sári, majd nyáron a Nyári Színházban Ujházi Ede és Réthy Laura. A nyári színházban az előadások szeptember 29-éig tartottak, szeptember 30-án pedig visszament a farsulat a Farkasutcai színházba. Az új szezont a „Cigánybáró” előadásával nyitják meg. A premiérek sűrűn követik egymást, egy hónap alatt például a következő bemutatókkal lepték meg dr. Janovics igazgató a kolozsvári közönséget: október 9: „Erősek és gyöngék”, október 19: „Szivem”, október 22: „Az ikrek”, október 27: „Veér Judith rózsája”, október 30: „Makrancos hölgyek”. Természetesen az efemer értékű színpadi termékek csak néhány előadást érnek meg, de ezek is ugyanolyan gondos és pontos betanulással kerülnek színpadra, mint az örökéletű drámák, vagy operák.

Dr Janovics a rendes napi műsoron felül gondoskodik arról is, hogy a jótékonyság szolgálatába állítsa színházát és pedagógiai hivatását is teljesítse. Megteremti az akkori Magyarországon elsőnek az ifjúsági előadásokat, melyek az ifjúság művészet és irodalomszeretét nevelik. Az első ilyen ifjúsági előadás 1906 február 25-én volt, amikor is Sophokles: „Antigone“ je került színre dr Csengery János bevezető előadásával. Már első esztendőben is gyakran tart színházában operaelőadásokat, melyet a kolozsvári zeneértő közönség nagy hálával fogadott. 1906-ban „Lammermoori Lucia“, „Troubadour“, „Sevillai borbély“, kerülnek színre és pedig vendégszereplésekkel: Corfescu Miklóssal és Ivonne de Trevillel. Új tagok is szerződnek dr Janovicshoz, akik közül Kassay Károly, Király Ernő, Rajnai Gábor, Aczél Ilona, Horti Sándor 1906 áprilisban mutatkoznak be a kolozsvári közönségnek. Szentgyörgyi Istvánnak, a legidősebb magyar színésznek ez év április 9-én ünnepi meg színészkedése 45-ik évfordulóját, mely alkalommal a kiváló magyar színész a „Csizmadia mint kisértet“ben lép fel, melyben ezelőtt negyven esztendővel először lépett a kolozsvári közönség elé.

A nyári vendégszereplések ebben az évben sem maradtak el. Két ritka vendég fellépése tette emlékezetessé ezeket a színházi estéket. Az egyik Blaha Lujza volt, aki június 12., 13., 14-én „Piros bugyeláris“ban, „Szókimondó asszonyosság“ban és „Kurucfurfang“ban lépett fel, a másik pedig Vidor Pál, aki egyetlen alkalommal vendégszerepelt Kolozsvárott a „Falu rosszá“ban, a „Sárga csikó“ban és a saját darabjában, az „Ingyenélők“ben lépett fel.

A Farkasutcai színház legutolsó előadása hivatalosan 1906 június hó 17-én volt, amikor is dr Janovics Jenő rendezésében a „Bánk bán“ került színre. Gertrud szerepét a magyarság legnagyobb színésznője: Jászai Mari játszotta. Erre az alkalomra külön színlapot nyomattak, melyen két dátum állott: A kezdet 1821 és a befejezés 1906. A Bánk bánt először 1834 szeptember 6-án adták elő a Farkasutcai színházban, utoljára pedig 1906

junius 17-én. Másnap már a Nyári Szinkörben játszott a társulat, mely ezután csak egyetlenegyszer tért vissza bucsuzóra a régi színházba: 1906 szeptember 7-én. A bucsuelőadás programjának első száma gróf Zichy Géza ünnepi nyitánya volt, utána Rajnai Gábor prologot mondott, melyet Petrichevict Horváth Lázár irt és elmondott 1821 március 12-én a Farkasutcai színház megnyitásán. Ezután Lavotta János „Zrinyi nyitányát” játszotta el a zenekar, amit Körner „Zrinyi”-je követett. A másik darab: Szentjóni Szabó László érzékeny játéka: „Mátyás király, vagy a nép szeretete, jámbor fejedelmek jutalma”. Egy zenekép és Váradi Antal drámai epilógusa fejezte be az ünnepélyes búcsut, amelyet a kolozsvári közönség vett a régi muzsahajléktól, a színészet legősibb magyar templomától, a régi Farkasutcai színházról.

III.

Az új színház. Építési terve. Az állam hozzájárulása a tervekhez. A színházavatás. Program. Kiváló színészek. Új színészgeneráció nevelése. Az európai színházak műsora az új színházban. Vendégszereplések. A különböző ciklusok bemutatása, ezeknek érintése az egész programmal kapcsolatban. Viták művészi és adminisztrációs kérdésekben.

A régi színházról vett búcsú idejében már kétszen állott a Hunyadi-téri színház. 1903-tól 1906-ig nem olyan nagy idő és Kolozsvár városa a régi roskatag színház helyett új diszes, európai méretekben is gyönyörűséges színházat kapott. Mint említettük, Tisza István minden pályázat meghirdetése nélkül egyenesen a Fellner és Helmer céget bizta meg az építkezéssel, mely cég a magyar színházak között legismertebb Vigszínházat, Fővárosi Operett-Színházat, a nagyváradi Szigligeti Színházat is építette.

A színházépítő cég első tervvázlatát 1904 évi február hó 29-én mutatta be annak a bizottságnak, mely megbízást kapott az építkezés ellenőrzésére. A belügyminisztériumban történt ez a bemutatás, mely alkalommal a bizottság az eredeti tervrajz megváltoztatását kívánta. Tűzbiztonsági szempontból a diszletraktárt a Zrinyi-utcában helyezte el, a foyert pedig bővíteni kellett, hogy diszesebb, nagyobb szerű és tágasabb bejárata legyen a főépületnek. Ezt a megváltoztatott tervet 1904 május 16-án fogadta el a bizottság a belügyminisztériumban tartott értekezleten. Az előirányzott költsé-

get ez alkalommal 850.000 koronában állapították meg. Az építkezéshez szükséges különféle munkálatokat pályázatok útján adták ki és 1904 szeptember 22-én már hozzá is fogtak az új színház építéséhez. Ez év végéig a földmunka és alapfalazat befejezést is nyert és 1905 július 15-én már bokréta-ünnepet is tartottak, mely alkalommal 2500 koronát osztottak szét a munkások között. Augusztus 5-én már az egész épület tető alatt állott. Ez évben a külső munkálatok teljesen elkészültek, a belső és díszítő munkát pedig 1906 évi augusztus 15-én fejezték be. Nem egészen két év alatt készült el ez a modern, minden igényt kielégítő nagyvárosi színházépület, mely hivatva volt a magyar színművészetet művelni Kolozsvárott. Az akkori leltári leírásból tudjuk, hogy az építkezésnél a vezérelv: a tűzbiztonság volt, erre fordították a legnagyobb gondot és az minden tekintetben sikerült is. A nézőteret a színpadtól hullámlemezekből készült vasfüggöny választja el. A zsinórpadráson zápokészülék van elhelyezve és tizenegy kijárat teszi tűz esetén biztossá a gyors menekülést. Rengeteg beleépített cement és maga az erős tűzálló vasszerkezet nagyon nagy elővigyázatosságra mutat. Az épületre mintegy egymilliókétszázhatvanezer darab téglát használtak fel, amit Kolozsvárott gyártottak. A nézőtéren és a színpadon légfűtés, az épület más részeiben gőzfűtés van alkalmazva. A színház befogadóképessége 1300 személy. Az épület, a díszletraktár, a felszerelés, butorzat, szóval a teljesen elkészült színház egymilliótízezer koronába került.

Mikor a színház elkészült, a színházi választmány országos ünnepély keretében akarta felavatni azt. A régi Farkasutcai színházról vett búcsú ez ünnepség kezdete és folytatása másnap volt a Hunyadi-téri új színházépületben, melynek 1906 szeptember 8-ika megnyitási dátuma és első igazgatója dr. J a n o v i c s Jenő.

A színházavatás ünnepére már délelőtt 10 órakor érkeztek egymásután a kocsik, melyek az akkori Magyarország vezető férfiaihoz hozták a kolozsvári ünnepségre. Darányi Ignác földművelésügyi miniszter, aki a kormányt képviselte, Me-

zössy Béla államtitkár, Justh Gyula, a képviselőház elnöke, Návay Lajos, a képviselőház alelnöke, országgyűlési képviselők, a megyék és városok küldöttei, Kolozsmegye és Kolozsvár intézetei, vidéki küldöttségek, a színházak képviselői és impozáns előkelő közönség gyűlt össze az előcsarnokban, mely így ilyen hatalmas méretekben sem bírta befogadni a közönséget, mely ez alkalomra összegyűlt. Kolozsvár hölgyközönsége és a színház nőtagjai az emeleti és félemeleti folyosókon foglaltak helyet, mikor a közönség elhelyezkedett és a zárkőben elhelyezendő okiratot aláírták. Fellner Károly udvari tanácsos, az épület tervezője üdvözölte a közönséget és a kulcsokat átadta gróf Béli Ákosnak, a színházépítőbizottság elnökének, aki rövid beszéd kíséretében a kormányt képviselő Darányi Ignác miniszternek nyújtotta át. Darányi miniszter beszédet intézett a közönséghez, melyből egy részt itt közlünk:

„Nagy értéket képvisel ez a palota. Nagy értéket fog képviselni azon művészek és művésznők művésze, akik benne működni fognak. De ez a nemzeti intézménynek nem a legnagyobb értéke, nem a legdrágább tulajdona. Legdrágább tulajdona azon hazafias hagyományok, melyek a régi épületből átnyulnak. Az a szellem, mely megalkotta az első színházat s amelyet fenn kell tartani az új falak között is.”

Darányitól dr. gróf Bánffy Miklós, a színügyi választmány elnöke vette át a kulcsokat azzal a fogadalommal, hogy a színházban a magyar szellemet és művészetet fogják ápolni és ennek a kötelességnek szent fogadalommal tesznek eleget. Szücs polgármester tartotta meg azután beszédét, köszönetet mondván azoknak, akik segítő hozzájárulásukkal megteremtették ezt az új és diszes templomot. A polgármester beszéde után dr. Janovics Jenő igazgató ajándékainak: Kotsi Patkó János és E. Kovács Gyula szobrainak leleplezése következett. Méltó disze volt e két márványszobor a gyönyörű új színháznak. A kivitelében is művészi szobor mintegy a tradíciók és elkövetkezendő művészet-hitvallások fogadalmának is szimbóluma lehetett. Dr. Janovics e két

kiváló magyarlélek el nem muló érdemeket szerzett magyar művésznek örökké figyelmeztető emléket tartotta legméltóbbnak ahhoz a színházhoz, mely az ő kezében valóban e két nagyszerű elme örökét ápolta gondosan.

A szoborleplezés szónoka dr Janovics Jenő igazgató volt, kinek beszéde csupa nemes lira és költői imádkozás mestereihez:

„A szinpad bölcsője az oltár volt. Hajléka századéveken keresztül a templom. Dajkái a papok. Golgotának szívet megrázó, hatalmas jelenései, az első drámák.

S mikor a templom hatalmas boltívei rozogáló deszkákra vonult s magyar színjátszás, a pajták a fagygyertyával világított odúk is templomokká magasztosultak. A hazaszeretet templomává. A nemzeti nyelv oltáraivá. És akik ez oltároknál ázva-fázva, nyomorral és inséggel szembeállva, a gőzös lenézés töviskoszoruját hordozva áldoztanak, tiszta szívű és hőslékű papok voltak: a nemzeti érzésnek, a művelődésnek, a magyar nyelv pallérozásának bátor papjai.

A múlt idők diadalmas dicsőségének emlékeztetőjéül s a jövő idők derengő hajnalának biztatójával álljon ez új csarnokban két bátor papunknak, az erdélyi színjátszás két glóriás alakjának szobra.

Hulljon le a lepel márványképedről Kótsi Patkó János. Apostol voltál és úttörő. A magyar nemzeti állam épületének egyik alapozó munkása. Eldobtad magadtól a kényelmes úri élet pazar élvezeteit és tunya gyönyöreit, nekimentél a sanyaruságnak, a gyötrelmes kinoknak; kebeledben a fényes ideállal jártál az illúziók, a délibábos ábrándok meseországában, ebben a csalfa tündérvilágban, ahol minden hamis és lelked szent meggyőződésével hitted, hogy minden, ami fénylik, szinarany, minden, ami csillog, drágakő.

Finom szellem, okos fejek és tanult fő, aki műveltségével messze megelőzte korát, színműveivel megteremteni segített a születéskor már árvaságra jutott magyar szinpad műsorát; tanítója és mestere társainak s az erdélyi színjátszás első tudatosan működő igazgatója. Midőn keserves vajudás után nagyrészt lelkes és dicsőséges főurak

áldozatkészségéből megszületett az első erdélyi színjátszás, mely anyja és istápolója lőn a magyarországi színészetnek, az első magyar szót 1792 évi november 11-én a szinpad deszkáiról Kótsi Patkó mondotta ki.

S ki a lerombolásra váró templomnak évtizedeken át büszke oszlopa valál E. Kovács Gyula, néma ajakkal is hirdetni fogod e ragyogó csarnokban a régi szellemet.

Minden izében művészlélek, költői és ihletett szellem, tele erővel, mélységes érzéssel, fenkölt észmékkel, izzó fajszeretettel, szárnyaló fantáziával és gyöngéd poézissel, — ez volt E. Kovács Gyula, aki a költőhöz, kinek tolmácsául szegődött, szellemének csapongó szárnyain fölemelkedett, nem huzta őt le a föld porához, hogy belebéklyózza a mindennapi élet kicsinyen viszonyaiba, a mai kor embereinek gondolkozási körébe a költő fennen szárnyaló lelkét.

A kicsiny gárda, mely az új hajlék kapuit ma megnyitja, hűséget fogad szellemeteknek, szegény dicsőséges histriók. A babér, melyet oszlopotok elé tettünk, legyen hűségi fogadalmunk. S e nemes város is, mely egykor féltve-virrasztva ringatta a színészet bölcsőjét, ma hálaadással tette le az emlékezés koszoruját elétek.

Emlékezetünk sugára törjön keresztül sirotok nagy éjjelén s himezzen álmotokba szép és való ábrándokat e nemzet életéről. Felejtés nem boríthatja el emléketeket, mert

Akít magának muzsák kegyével választott az ég
Nem lesz zsákmánya a nagy éjszakának.
Bár földi napja rég leáldozék:
Elzúg felette az idők patakja;
Nevét egyik bére a másiknak adja;
Az új nemzedékek szellemfényinél
Mindig feltámad, mindig újra él!

Dr Janovics Jenő beszéde után Justh Gyula képviselőházi elnök a magyar nemzet nevében szólt, Somló Sándor pedig a fővárosi színházak koszoruját helyezte a szobrok alá.

A két szobor talapzatán ez áll. Kótsá Patkó János szobrán: „Az első erdélyi szinigazgató emlékének hálás kegyelettel, ennek a színháznak első igazgatója.” E. Kovács Gyula szobrán pedig a következő felirat: „A régi színház büszke oszlopának hálás kegyelettel az új színház első igazgatója.”

A szobor leleplezés után az ének- és zenekar, valamint a közönség együtt énekelte a Hymnuszt, mellyel a délelőtti ünnepély véget ért. Kolozsvár városa ez alkalommal 300 terítékes bankettet adott.

Ugyanaz nap estéjén már 7 órakor megtelt az új színház nézőtere, hogy a megnyitó előadás ünnepén Kolozsvár közönsége is részt vegyen. A vasfüggöny megindul, dr Kacsóh Pongrác, az idén elhunyt kiváló magyar zeneszerző megjelent a karmesteri emelvényen, hogy személyesen vezesse a zenekart, mely az ő nyitányát játszotta. Ezután dr Janovics Jenő igazgató lépett a vörösbárony függöny elé, hogy színháznyitó beköszöntőjét elmondja. Hatalmas tapsvihar fogadta a diszmagyar ruhában megjelent igazgatót, aki az emelkedett lélek páthoszával mondta el gyönyörű beszédét:

„Roskadozó öreg templom százados falai közül vándorolt ide egy hívő kis csapat.

Bocsáss meg te ragyogó, te szép, a szivárvány minden színében pompázó büszke csarnok, hogy csodálva a te fényességedet, könnybenázó szemünk mégis a régit, a kopottat, az elhagyottat látja; keszes ifjúságod csábító varázsa mellett amannak komor méltóságát; napsugaras ragyogásodban amannak lealkonyodott homályát. tágas csarnokaid pazar kényelmében, amannak zezzugos, sötét odúit.

Neked csak bizakodó reményeid vannak, amannak nyugalmas büszkesége: te csak vágyaidban élsz még, amaz betöltött hivatásában: te pillangóként most bontod szárnyaidat, amaz felleget hasítva tépett szárnyaival, megjárta már a dicsőséges utját; te a fegyveredet most emeled, amaz megvívta már a magyar kulturának sok diadalmas csatáját.

A te karcsu oszlopaiddat még nem döngette a megpróbáltatás ereje, amannak mohalepte kövei győzelmesen állották már ki a nemzetet eltipró orkán dulasát is. Ágyuknak elsöprő hatalma évezredekkel dacoló sziklakolosszusokat is rombadönt s korhadó szilánkok, lelemálló kövek, festett, szakadt rongyok titeket nem tudott elsöpörni vészes viharok eget-földet megrázó háborúsága sem: te porhanyó anyagból összehordott vén rozoga templom dacolni tudtál az idők zord tergetegével, nem roppantál meg az elnyomatás gyászos terhe alatt, vívhatatlan mensvára voltál szomorú időkben a nemzeti érzésnek, oltárodon büszkén lobogott a hazaszeretet lángja akkor is, amikor künn nehéz, fekete sötétség ült meg mindent.

Honnan e dönthetetlen erő?

Hiszen gyöngö törmelékből épültél, mit jótékony kezek hordtak össze adományképen.

Erősebb voltál, mint a fellegetek bűvő sziklavár.

Mert falaid között a szellem vívta csatáját. A szellem, mely győzhetetlen. A szellem, melyet eltiporni emberi vadság nem tud. A szellem, mely dacol az égszakadással. Mindent megsemmisíthet a durva erőszak, de a pusztító tűz fellobogó lángjából, a sziklasirnak feneketlen mélységéből, a vértengerből előmeredő romok közül is diadalmasan élni fogsz időtlen időkig.

Már bölcsődben védőbástyája voltál a magyar szónak s kik oltárodnál áldoztanak: sorsharaggal, gúny élével megküzdő papjai valának a magyar kulturának: a nyomorral hős-büszkén szállottak szembe s míg páriákból emberek levének, elvesztették éltük felét. S törékeny testük nem rogyott össze a gögös megvettetés, a gunyos lenézés keresztfája alatt, mert eszméikkel éltek s járták diadalmasan golgotájukat.

S ezért száll hozsannánk a verőfényes virradat percében a lealkonyodott naphoz: a megújulás dicsőséges napján ezért zengjük himnuszát a régi dicsőségnek.

Lehullanak most már a repedező falak. Megsimul a könnyel, babérral annyiszor borított ősi fészek. A tapsok helyén tompa csákányütések

hangzanak. Ami lehull, ami megsemmisül, a gyarló anyagot hadd fujja szerte a szél az ország téerein; hiszen minden porszem eleven marad és regélni fog varázslatos szép meséket letűnt nagy idők diadalmas dicsőségéről s amerre hull, amerre száll, termékennyé teszi a magyar földet.

Te is sugáros, ragyogó csarnok, mely úgy kel-
tél életre az agg színház poraiból, mint a bibor és
aranytollazatu mesebeli szent madár, mely el nem
pusztul soha, mert önmagát megégeti ugyan, de
hamvaiból megifjodva támad fel, légy hirdetője a
régii szellemnek.

Légy ébresztője e szunnyadó nemzetnek s az
ébredőnek szeme elé bűvöld a mult idők regés
dicsőségét s a jövőndő varázsos reményét.

Karcsu tornyaid az egekig érhetnek, vakító
fényességed a napot szégyenitheti meg, ha hűtelen
leszel az eszméhez, mely drága örökségül reád
maradt, sötét, néma sirgödör leszel, melyet min-
denki elkerül e hazában.

Légy eleven szerve e nemzet életének, ütőere
vérkeringésének, örvendezője a nemzet örömeinek,
hűséges tolmácsa vágyakozásának s ha sorscsapás
sujtja, vigasztalója bánatos gyászának.

Légy temploma a hazaszeretetnek. Légy tem-
ploma a tiszta erkölcsnek. Légy temploma a nem-
zeti művelődésnek. Légy szilárd, megrendíthet-
len oszlopa a magyar nemzeti állam építkezésnek.

Tündöklő fényed ragyogjon szerte e hazában
s hirdesse a magyar kultúra diadalát. Törjön bár
reánk gyűlölő ellenség ipusztító dulása, hirdesse
büszkén, hirdesse dacosan, hogy ezen a mi kis
rögünkön joga csak a magyar szónak van.

S légy az első imádság, mely ez új oltár előtt
áhitatos lelkünkől felszakad:

Isten áldd meg a magyart!

A beköszöntő után szétlibbent a függöny és
a színpadon diszmagyar ruhába öltözött színész-
nők és színészek elénekelték a Hymnuszt, ami
után a közönség lelkesen tapsolta a színészgárdát
és igazgatóját. Az első darab ez estén Herczeg
Ferenc: Színházavatása volt, mely után
Kéler: Rákóczi nyitánya következett, a második

szindarab pedig ugyancsak Herczeg Ferentől a *Bujdosók* című drámái költemény volt. A két darabot egyenesen dr. Janovics Jenő igazgató új színháznyitására írta a szerző. Szereplő színészek ez estén dr. Janovics Jenő, Szentgyörgyi István, Dezséri Gyula, Hettyei Aranka, Aczél Ilona, Berényi Vanda, Tóvölgyi Margit, Somogyi Emma, Kassay Károly, Makrai Dénes, László Gyula, Mézős Árpád, Hidvéghi Ernő, Sebestyén Géza, Király Ernő, Mátrai Kálmán, Parlagi Lajos, Hetényi Elemér, Kardos Andor, Marosi Sándor, Csátsár Győző. A színészek és közönség érezték az este jelentőségét, egykorú lapok megemlékezése szerint az előadás mindvégig a lelelkesebb hangulatban folyt. Másnap ugyanezt a programot ismételték meg ugyanazon ünnepi hangulatban. Harmadnap már a rendes színházi est következett, mely kezdése volt ennek a szakadatlan harcok kulturmunkájának, melyet a kolozsvári országos Nemzeti Színház két évtizeden keresztül folytatott dr. Janovics Jenő vezetése alatt.

Szeptember 11-én már bemutató volt: A *Csöpp* került színre nagy tetszés mellett és sokáig maradt műsoron. Szeptember 12-én az új operatársulat mutatkozott be a *Bánk Bán* opera előadásával. Majd az operettek következtek sorjában, melyeket a külföld és a budapesti színházak mutattak be.

Az első esztendő kizárólag azt a munkát teljesítették, ami minden színháznak kötelessége: megteremteni a közönséggel azt a kontaktust, mely lassankint szeretetté, ragaszkodássá, később feltétlen szükségessé válik. Minden újdonságot bemutatott a színház, amit a külföld és Budapest közönsége akkreditált, de voltak a Nemzeti Színháznak eredeti bemutatói is, melyek ugyanolyan közönségikert arattak. És ez dr. Janovics igazgató érdeme, aki szakadatlan munkával, nagy művész energiával soha pihenni nem hagyta a közönség érdeklődését. Amikor már megszerette a színházat, tovább ment egy lépéssel, megvetette alapját az ifjúsági előadásoknak, melynek kezdeményező sikere kizárólag az ő nevéhez fűződik. A tanuló ifjúság eddig csak azt kapta a szín-

házban, ami a nagy közönség számára szórakozás volt, de a színház nevelő hatásából semmi tendenciózusat nem kapott, hiszen az ifjúságnak nincs még meg az a kritikája, mellyel megtudná különböztetni azt, hogy mi számára a szórakoztatón felül még lélek- és tudásfejlesztő is. Pedagógusnak és vezetőnek kell lennie annak, aki az ifjúság nevelését ez irányban vállalja. Dr Janovics Jenő, aki tanári oklevelet szerzett, akinek irodalmi munkássága és életprogramja ezt a hivatást is magáévá tette, nyomban hozzáfogott nagyszabású tervének kialakításához, mely a felnőtteken kívül az ifjúság nevelését is biztos kézzel vezeti. Amint a színház életében elérkezett egy nyugalmi pont, amikor grandiózus terveinek egyikéhez hozzáfoghatott, nyomban meg is valósította. Az első volt az ifjúsági előadások megkezdése. Elővette a klasszikus magyar és más nemzetek szinpadai műveit és az iskolák, illetve tanárok együttműködő munkájával, megteremtette az ifjúsági előadásokat. Az ifjúság ezért hálás is lehet neki, de az egész ország pedagógusai is, akik az új nemzedékek nevelésében hatalmas segítő erőt nyertek dr Janovics Jenőben. Az előadások előtt egy-egy tanár tartott ismertető bevezetőt az illető irőról, a korról, magáról a színrekerülő műről és ebből a munkából is óriási részt vett dr Janovics igazgató, mert ő maga is rengeteg bevezető-előadást tartott.

Az új színház a komoly művészetet reprezentálta elsősorban, de a közönségnek emellett más is kellett. A könnyű szinpadai műfajok, mint az operett és bohózat kényyszerű eszközei voltak dr Janovics igazgatónak, hogy a színház ama publikumát is kielégítse, amely a selejtes műfajt jobban élvezi, de amelyből válik később hosszú színházi nevelés folytán a műértő közönség. Hogy mégis a Nemzeti Színházat megmentse kizárólagos hivatásának, a régi nyári színházat akarta felhasználni a könnyebb műfajok ápolására. 1874 óta volt Kolozsvárnak nyári színháza, mely deszkából volt építve. Dr Janovics érdeme, hogy most a régi helyén más színház áll és hogy ennek az előrelátásnak következménye az a tény, hogy ma egyáltalán magyar színház működhetik Kolozsvárott.

A város adott telket a nyári Szinkörnek és szerzett kölcsönt a színház építésére, de annak amortizációját dr. Janovics igazgató fizeti még ma is. Az új Nyári Szinkört 1908-ban kezdték építeni téglá, cement és betonfalakkal. Fedele eternit pala és facement. Elkészült 1910 júliusában. Ez év július 18-án játszottak benne először. Erkel Ferenc Hunyadi-indulójával kezdték meg az ünnepi megnyitó-előadást, melyen Harsányi Zsolt prólógja után az Ob sit o s-t mutatták be.

A Nyári Szinkörben tartották Kolozsvár leg-sikerültebb báljait, minthogy az egész padozatot fel lehet szedni a Kolozsvárnak ez volt a legnagyobb bálterme a háború kitöréséig. A bálak azonban nem jövedelmeztek annyit, hogy ezekből az amortizációt fizetni lehetett volna, ezért dr. Janovics igazgató megpróbálkozott a párhuzamos előadásokkal és pedig úgy, hogy 1910 december 11-től 1911 január 18-ig a téli színházban és a Nyári szinkörben párhuzamos előadásokat tartott a Nemzeti Színház társulata. Azonban, minthogy a Nyári Szinkör akusztikája nem jó, kénytelen volt a színház kizárólagos énekes darabokat adni. De ez sem vezetett eredményre, mert hiszen a téli színház teljesítménye feltétlen magasabbrendű volt és a közönség inkább oda járt. Dr. Janovics igazgató ketté akarta választani teljesen a könnyebb és a súlyosabb műfajt, hogy teljes erővel keresztül vihesse messzebbmenő színház-kulturterveit a Nemzeti Színházban. 1911-ben feliratot intézett a kultuszminiszteriumhoz a tárgyban, de ideális törekvését nem nézték egyesek jószemmel. A színházi választmány egyik tagja, dr. Deák Albert ellenfeliratot küldött a kultuszminiszteriumnak, melyben nem annyira a kettéválasztás tervét tette kritika tárgyává, mint az igazgató személyét és működését. Nagy vita indult meg a nyilvánosság előtt és ebből a hírlapi harcból aztán győztesen mégis az igazgató került ki, akinek a kultuszminisztérium meghosszabbította bérleti szerződését. Sőt a meghosszabbítással egyidőben felemelte a Nemzeti Színháznak adott állami segélyt. Hogy pedig a Nyári Szinkör ne álljon télen kihasználatlanul és amortizációját fizethesse Janovics igazg.

gató, a kultuszminiszter megengedte, hogy a szinkörben mozgófénykép-előadást tarthasson, mely jövedelmező vállalkozássá lett a Szinkör óriási befogadó képességénél fogva.

A Deák úrral folytatott vita jelentéktelen epizód dr. Janovics igazgató munkás életében, hiszen ilyesmiben minduntalan része van annak, aki túlnőtt az átlagemberek képességein és millió formát talál tehetségének kiélésére, amelyek végeredményében az összeség kulturérdekeit szolgálják, ha a terv pillanatában egyesek számára nem éppen a leglátványosabb is. A sok oldalról jött támadásokra dr. Janovics, — ha nem volt elégséges a meggyőző szó — mindig tetteivel felelt. A harasztendő sulyos erőfeszítését nem méltánylókat 1911. évben meglepte azzal az egyszerű kijelentéssel, hogy a kolozsvári országos Nemzeti Színházban magyar drámatörténelmi sorozatos előadásokat fog rendezni. Jelentőségéről nem akarunk itt bővebben szólni, mert ezzel a negyedik fejezetünk foglalkozik, csak e polémiával kapcsolatosan kell rámutatnunk a nagy emberek nagyszerű munkájára, akik a napi gondok és harcok mellett egy pillanatig sem tudnak megfeledkezni hivatásukról és azokról a kötelességekről, melyek őket vezetőkké tették az emberi haladás és kultúrteretek kényszerű sorsában.

1912-ös évben történt egy jelentőségében nagyarányú színházi ügy: a jegyadó ügye. A város adót akart kivetni a színházi jegyekre, amit a közönségnek kellett volna megfizetnie. Fekete Nagy Béla h. polgármester volt az akció megindítója, aki egy nyári városi közgyűlésen vitte keresztül a javaslatot. Egyik hírlapi nyilatkozatból tudjuk, hogy a színházjegyadó az egyetemi tanárokat, tiszteteket és államhivatalnokokat akarta ilyen módon megadóztatni, mert ezek semminemű adóval nem járultak hozzá a város terheihez.

Hatalmas hírlapi polémia keletkezett a színházjegyadó ügyéből, mellyel nemcsak a kolozsvári, de a pesti hírlapok is heteken át foglalkoztak. Pószolt „Esti levelek”-ben, a színészegyesületi üléseken, a minisztériumok szakülésein foglalkoztak az ügygel, melynek vége az lett, hogy

Fekete Nagy Béla h. polgármestert megbuktatta a színházjegyadó ügye és dr. Janovics Jenő a maga teljes igaz álláspontjával győzött. Szükségtelen leközlölnünk azokat a jegyzőkönyveket és hirlapi nyilatkozatokat, melyek az üggyel foglalkoztak, csak egyetlen leiratot közlünk, mely Gróf Zichy kultuszminiszter álláspontját foglalja magában, a mely dr. Janovics Jenő igazgató ez ügyben való állásfoglalását teljes mértékben igazolja.

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter.

51687—1911.

A kolozsvári országos Nemzeti Színház igazgatója beadványt intézett hozzám, melyben a színházi előadások megadóztatását kimondó szabályrendelet életbeléptetése ellen óvást emel.

Midőn e beadványt oly megjegyzéssel küldöm meg a város nagyérdemű közönségének, hogy a felhozott érveket kétségkívül figyelemreméltóknak tartom, nem mulaszthatom el, hogy egyben a magam részéről is reá ne mutassak azokra a veszedelemekre, amelyeket a kolozsvári orsz. Nemzeti Színház kulturális hivatásával nem számoló ujtás rejt magában.

A színházjegyek megadóztatása éppen Kolozsvárott kétszeresen feltűnő, ahol az állam a színházat tekintélyes támogatásban részesíti, a város pedig a színművészet céljaira szokatlanul keveset áldoz, hiszen a téli és nyári színház építési költségei is — noha az utóbbinak vigadói használatát is a város élvezzi — jóformán kizárólag a színigazgatóra nehezedik.

Nem szükséges bővebben fejtegetni, hogy ilyen helyzetben mennyire káros volna az igazgatóra újabb terheket róni, hiszen nyilvánvaló, hogy minél kisebb mértékben van biztosítva anyagi boldogulása, annál kevesebb sullyal lehet tőle követelni azoknak a kulturális szempontoknak az érvényesítését, melyek az állami támogatásra alapot adnak s melyek a kolozsvári orsz. Nemzeti Színház hivatásánál fogva szem elől nem téveszthetők.

Remélem, hogy azoknak a fontos érdekeknek behatóbb mérlegelése, melyek mind a közönség izlésének fejlesztése, mind az ifjuság nevelése szempontjából, valamint szociális szempontból is nagy jelentőségűek, oda fog vezetni, hogy a város hazafias közönsége módot talál arra, hogy különbséget téve a mutatványosok, bódésok s orfeumok s egy állami támogatással fenntartott kulturintézmény között, a kolozsvári orsz. Nemzeti Színházat a hivatásának teljesítését gátló végzetes válságtól megóvjja.

Budapest, 1911. április 19-én.

Zichy s. k.

Mégegyszer 1917-ben volt hasonló ügye dr Janovics igazgatónak, amikor a Szinkör előadásait akarták megadóztatni, de ez sem sikerült.

Az 1911—12. színházi esztendő volt a megindulása annak az igazi nagy munkának, mely dr Janovics művészi munkásságának és kulturális jelentőségének igaz beteljesülését adta. Ez években indulnak meg azok a sorozatos előadások, melyek a kolozsvári Nemzeti Színháznak „korszakos” és országos jelentőséget adnak. A magyar, a klasszikus és Shakespeare drámaciklussal más fejezetekben foglalkozunk, e helyütt csak megemlítjük azokat, mint az új színház programját és címüket, valamint az előadásokat megelőző konferánsziéket nevezzük meg, mintegy az áttekintő összefoglalás kedvéért.

Magyar dráma-történelmi előadások sorozata. 1911—12.

A darab címe	Kora	Írója	Bevezető előadást tartott
Az igaz papság tikőere	1557	Sztáriai Mihály	Dr Janovics J.
Omnia Vinsit amor	1569	Ismeretlen	Dr Janovics J.
A philozophus	1777	Bessenyei György	Dr Dési Lajos
Gerson du malhereux	1795	Csokonay V. M.	Dr Janovics J.
Bánk bán	1814	Katona József	Erdélyi Pál
Pártütők	1817	Kisfaludy K.	Seprődi János
Csongor és Tünde	1830	Vörösmarthy M.	Dr Janovics J.
Peleskei nótárius	1838	Gaal József	Dr Gyalui F.
A kegyenc	1840	Gr Teleky László	Dr Csengery J.
Tisztujtás	1841	Nagy Ignác	Dr Janovics J.

A darab címe	Kora	Írója	Bevezető előadást tartott
Szökött katona	1843	Szigligeti Ede	Dr Kovács D.
Báró és bankár	1847	Hugó Károly	Dr Hevesi S.
A csikós	1847	Szigligeti Ede	Dr Janovics J.
II. Rákóczi F. fogsága	1848	Szigligeti Ede	Dr Márki Sándor
Liliomfi	1849	Szigligeti Ede	Dr Janovics J.
Vén bakancsos és fia a huszár	1855	Szigeti József	Dr Kis Ernő
Szigetvári vértanuk	1860	Jókai Mór	Dr Szádeczky L.
Aesopus	1866	Rákosi Jenő	Dr Sebestyén K.
A csók	1871	Dóczy Lajos	Dr Janovics J.
Falu rossza	1874	Tóth Ede	Dr Dési Lajos
A nagymama	1891	Csiky Gergely	Dr Janovics J.
Bizanc	1904	Herczeg Ferenc	Dr Csengeri J.
A bor	1906	Gárdonyi Géza	Dr Kovács D.
Taifun	1909	Lengyel Menyhért	Bede Jób
A tanítónő	1908	Bródy Sándor	Molnár Ferenc
Az ördög	1907	Molnár Ferenc	Móricz Zsigm.
Dériné ifiasszony	1807	Herczeg Ferenc	Dr Janovics J.

Az antik drámák sorozatos előadásai. 1912.

Előadás kelte	A darab címe és írója	Bev. előadást tartott
Nov. 6-án	Perzsák Aeschylus	Dr Csengeri János
Nov. 22-én	Oresteia trilogia	Dr Csengeri János
Dec. 11-én	Antigone Sophokles	Dr Csengeri János
Jan. 14-én	Oedipus király	Dr Csengeri János
Febr. 11-én	Medea Euripides	Dr Csengeri János
Febr. 19-én	Kyklops satyros játék	Dr Csengeri János
Ápr. 8-án	Bekák Aristophanes	Dr Csengeri János
Ápr. 26-án	Hetvenkedő. Platus	Dr Csengeri János
Máj. 20-án	A testvérek. Publius Terentius Afer.	Dr Csengeri János

Shakespeare-esték. 1913.

Előadás kelte	A darab címe és írója	Bev. előadást tartott
Okt. 7-én	Felsült szerelmesek	Dr Janovics Jenő
Okt. 13-án	III. Richárd király	Dr Janovics Jenő
Okt. 30-án	Makrancos hölgy	Dr Janovics Jenő
Nov. 15-én	Romeo és Julia	Dr Janovics Jenő
Nov. 27-én	Velencei kalmár	Dr Janovics Jenő
Dec. 16-án	Vizkereszt	Dr Janovics Jenő
Jan. 5-én	Julius Caesar	Dr Csengeri János
Jan. 17-én	Windsori vig asszonyok	Dr Janovics Jenő
Jan. 25-én	Hamlet	Dr Ravasz László
Febr. 7-én	Szentivánéji álom	Dr Dézsi Lajos
Febr. 27-én	Othello	Dr Janovics Jenő
Márc 22-én	Lear király	Dr Janovics Jenő
Ápr. 20-án	Coriolanus	Dr Gál Kelemen
Ápr. 23-án	Machbeth	Dr Janovics Jenő

Az 1912-ik év még egy szempontból jelentékeny dátuma a kolozsvári Nemzeti Színháznak. Ez évben hívta meg a budapesti Magyar Színház igazgatója: Beöthy László vendégszereplésre a kolozsvári színtársulatot. Dr. Janovics igazgatónak a dráma történeti ciklussal aratott nagy sikere nemcsak kolozsvári jelentőségű volt, hanem az egész ország felfigyelt rá és Beöthy László élelmessége, kultura szeretete megakartta ismertetni ezt a nem mindennapi produkciót a budapesti közönséggel is. A drámatörténeti ciklus válogatott darabjaira meghívta dr. Janovics Jenőt, hogy társulatával vendégszerepeljen Budapesten és ezalatt az idő alatt a Magyar Színház együttese Kolozsvárott játszik. A vendégszereplés meg is történt rendkívüli sikerrel. Az első estén 1912 május 1-én *Az igaz papság tükörét* és *az Omnia vincit amor*-t mutatták be a kolozsváriak. Az előadást dr. Janovics igazgató konferálta. A pesti lapok: Magyar Nemzet, Az Ujság, Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, a Világ, Pesti Napló hasábjokon foglalkoztak a kolozsváriakkal és azoknak nagy képességű igazgatójával: dr. Janovics Jenővel. A második estén a *Philosophus*-t, Bessenyei szindarabját mutatták be, még fokozottabb sikerrel, ezután a *Gerson du Malhereux*, Csokonay vigjátékát, a negyedik és ötödik napon *Rotschild Rivaldá*-ját, a *Cigány*-t és *Bánk Bán*-t, a hatodikon *Mindent semmiért*, Butti színművét, a hetedik napon pedig *Hayermanns Szabadulását*. Napról-napra fokozottabb sikerről számolnak be a pesti lapok. Dr. Janovics Jenő igazgatóval külön cikkekben foglalkoznak, a színészek nagyszerű érdemeiről pedig hosszú elismerő kritikákat írnak. Ennek a vendégszereplésnek folytatása lett a Népopera-ban lekötött népszínmű-előadások sorozata, mely dr. Janovicsnak a megalapozott dicsőségét még szélesebb körben terjesztette.

Itthon a kolozsváriak büszkeséggel látták színészeik nagyszerű pesti sikerét, naponként adták le jelentéseiket arról a hódításról, amit a Nemzeti Színház társulata véghez vitt a kényes izlésű budapesti publikum körében.

A vendégszereplés végeztével ünnepélyes fogadtatással várta Kolozsvár közönsége dr Janovicst és színészgárdáját, akiről a kolozsvári hírlapok megállapították, hogy dicsőséggel, szinte elképzelhetetlen nagy sikerrel tér vissza Kolozsvárra.

Az Egyetemi Kör felhívást intézett Kolozsvár közönségéhez és egyetemi polgáraihoz, mely így szólt:

E hó 9-én, csütörtökön este 8 óra 30 perckor érkeznek vissza színészeink Budapestről. Nagyszerű vendégszereplésükkel nemcsak maguknak szereztek dicsőséget, hanem mindnyájunknak, minden kolozsvárinak, hiszen egyuttal városunk kulturáját is hirdették a fényes főváros is az egész ország előtt. Mondjunk azért köszönetet oly módon, hogy fogadjuk őket a hódító utról visszatérőkhöz méltóan s a lelkes tapsokat, melyekben ezeken az estéken nem részesíthettük őket, vigyük ki eléjük az állomáshoz. Az Egyetemi Kör elnöksége."

A színészek érkezését óriási tömeg várta a pályaudvaron s üdvözlések után lámpionos menet kísérte őket a színházig. A budapesti Magyar Színház is alaposan kivette a részét a kolozsváriak ünnepléséből, nagy siker jutalmazta itteni vendégjátékukat.

1911. október 7-én kezdte dr Janovics igazgató a magyar drámatörténelmi sorozatos előadásokat és 1914. április 23-án végződött a Shakespeare-ciklus. Természetesen ezek mellett a színház végezte a hétköznapi munkáját talán még fokozottabb szorgalommal. Kiváló operettegyüttes nevelődött, mely a diadalmas Európajárt operetteket bemutatta, jelentős sikereket aratván Kolozsvárott is. Az operettek a közönség igényét elégitették ki nagyobb részt, de ezek mellett kulturális hivatottságáról sohasem feledkezett meg a színház. A drámák és vigjátékok ugyanolyan mértékben szerepeltek a műsoron és külön ki kell emelnünk az operaelőadások jelentőségét, mely mindenkor kiélégitette a zenevágyó publikumot, hiszen Kolozsvár zenei életében csak a színház adhatta meg azt a kielégítést, mely nagy városokban állandó opera-

előadásokkal és hangversenyekkel fokozhatja az igényeket. Azok a kis hiányok, amelyek itt-ott mutatkoztak, természetesen nem kisebbitették az igazgató érdemét, hogy a legnagyobb gonddal igyekezett a legjobbat adni. A legkiválóbb erőket szerződtette mindig és amennyiben Magyarországon nem talált megfelelő énekest, vagy énekesnőt, külföldről hozatott. Legjelentékenyebb énekesei voltak Biró Lili, Csurgó Adél, Szántó Gáspár, Rubos Árpád, Mezey Mihály, Vécsey Ferenc, Lévay Ilona, Baranyai Jolán, Tárai Emma, Koller János, Komáromi László, Papp László (Pavel Constantin), jelenleg a kolozsvári Román Operaház főrendezője, Bretán Miklós, aki a kolozsvári Román Operaház énekesje jelenleg és a Magyar Színház legválságosabb helyzetében is itt működött. A külföldiek közül állandóan vendége volt a színháznak Svärdström Valborg, aki még most is minden esztendőben vendégszerepel Kolozsvárott, Medek Anna, dr Székelyhidy, Sándor Erzsi szinte minden évben énekelnek a kolozsvári színpadon, szóval dr Janovics igazgató minden műfajra kiterjedő gondos szeretettel csinálja színházát a béke nyugodt idején, amikor az eszközök is megvannak a nyugodt békés és erőteljes művészi munkához.

1914-ben, mikor még nem is sejtették a háborút, dr Janovics Jenő egy Molière-ciklus gondolatával foglalkozott, mely tervét azonban nem vihette keresztül, 1914 júliusában tört ki a háború, de az izgatott lélekállapotban, a háború lázában mámoros emberek nem érdeklődhettek a színház iránt és miként a többi intézmények, úgy a színház is teljesen tájékozatlanul állott a nagy eseményekkel szemben. A színgazgatók fejvesztetten kapkodtak és nem merték megszervezni társulataikat, ugyanígy voltak a fővárosi színgazgatók is, akik mindaddig nem merték megnyitni színházait, míg az első izgalom le ne csillapodik. A már szerződött tagokat elbocsájtják direktoraik és szerződéseket nem kötnek. Egyedül dr Janovics igazgató volt az, aki ebben az általános zűrzavarban megőrizte nyugalmát. Tagjait nem bocsátotta el és dacára a színház megcsappant látogatottságának, szívós türelemmel várta az idők fordulását

és higgadt fegyelmezettséggel folytatta a színházi előadásokat. Sürgőnyt menesztett Budapesten tartózkodó titkárának, hogy a társulat szabadságon lévő tagjait tartsa össze, mert a téli színházat rendszer időben nyitja meg. A napi sajtó erről a tényről így ír: „A jelen izgalmas napjaiban, sok üzlet és intézet válságos időket él. Még a szűkebbkörű családoknak is gondot szerez ez az ideges küzdelem, hát még azoknak, akik valamely intézet, vagy nagy vállalat élén állva, sok-sok embernek kell, hogy a kenyereéről gondoskodjanak. E válságos időket sinyli az ország színháza is, amely színészeit elbocsátotta. Még a fővárosban működő Király és Magyar Színház is kiadta az utat tagjainak. A vidéken valamennyi a kolozsvári színház kivételével. Dr Janovics Jenő az egyedüli igazgató, aki erős hittel és a közönség áldozatkészségében bízva rajta van, hogy tagjainak kenyerét megkeresse. Humánus gondolkozása és ideális lelki világa nem engedte meg, hogy színházának mintegy 250 emberét kenyér nélkül hagyja. Munkához lát és siet megtenni mindazt, amit megtehet...”

Dr Janovics igazgató tényleg munkához is lát. A Molière-ciklust nem valósíthatja meg, de megcsinálja a magyar darabok sorozatos előadását, melyet augusztus 29-én kezd meg. Minthogy a németeket kivéve, az összes nemzetekkel háborus viszonyban voltunk, a közhangulat nem engedte meg, hogy — Shakespeare-t kivéve — más nemzetek darabjait magyar színház előadhassa. Augusztus 29-től kezdve mindennap magyar darab kerül műsorra, vagy pedig a gyorsan divattá vált háborus darabok.

A magyar darabok sorozatos előadása a következők voltak:

Magyar darabok sorozatos előadása 1914. háboru első napjaiban.

Előadás kelte	A darab címe	Írója
Aug. 29-én	Dériné ifjasszony	Herczeg Ferenc
Aug. 30-án	Gül Baba	Martos-Huszka
Aug. 30-án	Huszárcsiny	Vahot Imre
Aug 31-én	Kurucz Feja Dávid	Fényes Samu
Szept. 1-én	Kis gróf	Martos-Rényi

Előadás ke'te	A darab címe	Írója
Szept. 2-án	Magdolna	Rákosi Jenő
Szept. 3-án	Ferencz József azt üzente	Pásztor Árpád
Szept. 4-án	Ferencz József azt üzente	Pásztor Árpád
Szept. 5-én	Ferencz József azt üzente	Pásztor Árpád
Szept. 6-án	Iglói diákok	Farkas Imre
Szept. 6-án	Ferencz József azt üzente	Pásztor Árpád
Szept. 7-én	Próbaházasság	Gerő Erkel
Szept. 8-án	Aladár nem számár	Komor Gyula
Szept. 8-án	Akik itthon maradtak	Heltai Jenő
Szept. 8-án	1913. vagy a nagyháboru előjátéka	Bíró Lajos
Szept. 9-én	Betyár kendője	Abonyi Lajos
Szept. 10-én	Akik itthon maradtak	Heltai Jenő
Szept. 10-én	Ferencz József azt üzente	Pásztor Árpád
Szept. 11-én	Leányvásár	Bródy-Martos-Jakobi
Szept. 12-én	Mindnyájunknak el kell menni	Hegedüs-Faragó
Szept. 13-án	Szerb királygilkosság	
Szept. 13-án	Mindnyájunknak el kell menni	Hegedüs-Faragó
Szept. 14-én	Vén bakkancsos és fia a huszár	Szigeti József
Szept. 15-én	Mindnyájunknak el kell menni	Hegedüs-Faragó
Szept. 16-án	Ferencz József azt üzente	Pásztor Árpád
Szept. 17-én	A kard becsülete	Kazaliczki Antal
Szept. 18-án	Cigányprimás	Harsányi-Klmán
Szept. 19-én	Üsd magyar	Komor Gyula
Szept. 20-án	Gyimesi vadvirág	Géczi István
Szept. 20-án	Üsd magyar	Komor Gyula
Szept. 21-én	Limonádé ezredes	Harsányi-Vincze
Szept. 22-én	Talpra magyar	Dr Kuhn E.-Stephanides
Szept. 22-én	Mindnyájunknak el kell menni	Hegedüs-Faragó
Szept. 24-én	Talpra magyar	Dr Kuhn E.-Stephanides
Szept. 25-én	Felhő Klári	Rátkai László
Szept. 26-án	Hortobágyi legények	Géczi István
Szept. 27-én	Bob herceg	Martos-Bakonyi-Huszká
Szept. 27-én	Hortobágyi legények	Géczi István
Szept. 28-án	Talpra magyar	Dr Kuhn F.-Stephanides
Szept. 29-én	Dolovai nábob leánya	Herczeg Ferenc
Szept. 30-án	Aranyember	Jókai Mór
Okt. 1-én	Vörösördögök	Mérei-Béldi-Gajári
Okt. 2-án	Vörösördögök	Mérei-Béldi-Gajári
Okt. 3-án	Vörösördögök	Mérei-Béldi-Gajári
Okt. 4-én	Tatárjárás	Bakonyi-Kálmán
Okt. 4-én	Vörösördögök	Mérei-Béldi-Gajári
Okt. 5-én	Falurossza	Tóth Ede
Okt. 6-án	Előre!	Gábor Andor
Okt. 7-én	Előre!	Gábor Andor
Okt. 8-án	Táncos huszárok	Rajna-Szirmai
Okt. 9-én	Liliomfi	Szigligeti Ede
Okt. 10-én	Vörösördögök	Mérei-Béldi Gajári

A háborút lassankint megszokta a közönség és már nem is zavarta napi elfoglaltságában, napi szórakozásában. Minthogy azonban a háboru egyszermind nagy gazdasági és társadalmi változást is idézett elő, egész más lett a színházat látogató közönség igénye, amelyhez a színháznak igazodnia kellett. Míg ez a közönség hozzánevelődött a háboruelőtti színházi igények magasabbrendű izléséhez, addig sok selejtes darabot volt kénytelen adni a színház. De ezekre szükség volt, mert hiszen a színház nevelő célját csak úgy éri el, ha hozzásimul a közönség igényeihez és lassan, észrevétlenül szoktatja arra, ami szép, nemes és művészi értékű. A napi izléshez igazodni nem egyéb, mint szem előtt tartani azt a gazdasági egyensúlyt, amely fenntartja a színházat és amelylyel megvalósíthat messzemenő célokat. A háboru egészen kivételes helyzetet teremtett a színház gazdasági életében is. A színészek éppugy, mint a közönség, nagyon megérezte az élelmiszer és ruházódásbeli hiányt, tehát a színház gondoskodott arról, hogy a hiány pótolva legyen. Dr Janovics igazgató megszervezte színházában a tagok élelmiszer kedvezményét s gondoskodott arról, hogy a hiány miatt társulata ne szenvedjen. És emellett pillanatig sem feledkezett meg kulturmissziójáról. A népies magyar művek sorozatos előadásán kívül rengeteg jótékonycélu előadást rendezett a háborus segélyező intézmények javára és 1917 november 11-én megünnepelte a magyar színjátszás 125 éves évfordulóját. Ez alkalommal a M á t y á s k i r á l y, v a g y a n é p s z e r e t e t e, j á m b o r f e j e d e l m e k j u t a l m a című darabot mutatták be, Herczeg Ferenc S z i n h á z a v a t á s á t és Molnár Ferenc F e h é r f e l h ő k című darabjának egyik jelenetét. Az előadás előtt dr Janovics igazgató tartott hangulatos bevezető beszédet.

Nagy küzdelme volt a színháznak a háboru négy és fél esztendejében. Igen sok tagja katonászkodott és az elmenőket pótolni kellett. Nehéz és fárasztó küzdelem volt ez az idő. Dr Janovics Jenő azonban fáradhatatlan volt áldozásokban és munkákban egyaránt. Meg is volt ennek a sok munkának a látható eredménye. A közönség nagy

szeretettel járt színházba és méltányolta az igazgató és tagjainak hatalmas munkateljesítményét.

1918. év őszén kitört a forradalom.

A forradalom felszabadította a háboruban lenyűgözött lelkeket és megváltást ígért a sok szenvedésben elkopott, tönkretett emberi ideálok számára. Mindenkire szükség volt, akit tehetségével, tetteivel vezetőnek rendelt a sors. A konjunktura vezetők csak órákig tarthatták fent magukat, akik emberi magasztos célokért küzdöttek egész életükön át, azok a forradalomban is a maguk céljainál tovább néztek és a mindenkit felszabadító örömet akarták ajándékozni az embereknek.

Dr Janovics Jenő igazgató is ilyen predestinált vezető volt a demokratizmus hitének harcos vágyaival és most alkalom volt arra, hogy emberboldogító munkásságát igénybe vegye a város. A Nemzeti Tanács alelnöke lett, minden rendelkezésével óva intette a város lakosságát a rendre, igyekezett megakadályozni minden szertelenséget, amely kísérője a forradalom lélekalakító munkájának. Nem ismer különbséget ember és ember között jogokban és kötelességekben, neki mindenki testvér, aki az emberiséget szereti és az emberiség boldogulásáért harcol. Első tette volt, hogy a román foglyokat kiszabadította, mert rajongó emberszeretete nem tűrte el azoknak szabadságvesztését, akik éppolyan emberek, mint ő. És keserűen látta, hogy a szabad, demokrata köztársaság hogyan omlik össze, hogy válik prédájává kicsinyes emberek önzésének, hogy mulnak el az emberek lelkéből az ideálok és hogyan tapossa el a hatalom, politikai érdek a szabad élet eszméjének megvalósulását.

A kolozsvári forradalmi idők sokat köszönhetek dr Janovicsnak, mert önmérsékletével, előrelátásával, becsületos munkájával csak a jót, a rendet, a nyugalmat igyekezett megteremteni és egész lelkével csak a legszebb célt szolgálta, amiért

a legnagyobb lelkü emberek küzdenek: „az emberiség boldogságát.”

1918. december 25-én bevonultak a román hadsereg katonái és ezzel megszűnt a Nemzeti Tanács is. Dr. Janovics igazgató újra visszatért színházához, mely ettől a naptól kezdve az igazságtalanságok számos fájdalmát megélte, de még mindig küzd szellemével a Magyar Színházban, mely a békés kulturmunka szolgálatában talán egyszer mégis megértést és nyugalmat talál.

IV.

„A magyar drámatörténelmi ciklus“, „A magyar dráma irányai“ című könyvének elvi programját, gyakorlatban hogyan valósítja meg. Pedagógia és dramaturgiai elméletek realizálása. A darabok történeti sorrendjének, kiválasztásának, előadásának irodalmi és színészet-történeti megvilágítása. Esztétika, melyben Janovics munkájának elméletét rekonstruáljuk az egykorú hírlapok kritikái alapján. A darabok előtt tartott bevezető előadások.

Az 1911—12. színházi esztendő hozta meg azt a nagy eredményt, amit annyi sok év munkája, előkészülete előzött meg és aminek előkészítése dr Janovicsnak mintegy élet- és színházi ideálja volt. Ez az esztendő volt az olyanfajta önálló kereséseknek a kiindulási pontja, amiről bátran állíthatjuk, hogy Kolozsvár színházi életének „aranykorszaka“ kezdődik. A külföldi, különösen a nagy nyugati városok: Berlin, Páris, London ez időtájban rendezik sorozatos előadásaikat Shakespeare, Molière és nemzetünk nagyjainak színdarabjaiból és Janovics is ezt az időt tartotta legalkalmasabbnak, legérettebbnek, hogy bemutassa a magyarság színpadi íróinak fejlődésvonalát. Ekkor már jó néhány esztendeje igazgatta a kolozsvári színházat, tehát ismerte közönségének izlését, műveltségét, színészeinek teljesítőképességét és főképen a saját eszméinek gyakorlati érettségét, melyek már színpadra, közönség elé vágyakoztak.

1907-ben írta meg a „Magyar dráma irányai“ című hatalmas kötetét, mely ekkor még csak esz-

mei foglalata volt, vágyakozó tervezése és fiatalos nagyotakarása egy robbanó tehetségnek, aki hatalmas és szívós akarással valósít meg álmokat, amiben senki sem hisz, csak ő maga.

A „Magyar dráma irányjai“ irodalomtörténeti kutatás és a mult drámáinak olyan összefoglalása, melyben a vezérszempont az, hogy kimutassa a forrásokat, melyből a magyar drámák erednek, megjelölje az irányt, mely felé a magyar dráma törekedett és összefoglalja egy célban a törekvéseket, miáltal gyakorlativá emelkedik ez az utmutatás, aminek következménye lett az 1911—2. évi magyar drámatörténeti ciklus. Tehát egy tudományos mű, amit gyakorlati szándékkal irt meg dr Janovics, anélkül, hogy tudta volna, hogy ő fogja-e megvalósítani színpadon, vagy más, akiknek megvannak az eszközei hozzá.

Feltétlenül szerencsés körülmény, hogy maga az írója valósította meg a „Magyar dráma irányjaiban“ lefektetett elveket, mert — ha szabad ezt a kifejezést használni, — így a kompozíció egységes; minden részletében érvényesült Janovics tudományos és irodalmi kutatásainak elve, a művész elképzelésében, valamint a művész fantáziáját nem befolyásolhatták idegen hatások, amikor meggyőződése meghatározott irányba szabta munkáját.

A ciklus pedagógiai és dramaturgiai elméleteket igazolt. Janovics ugyanis e könyvében közönséget akart nevelni színházának, mint Goethe, Lessing, akik valósággal preparálták közönségüket a színpadon bemutatandó művek élvezésére. És ez a nevelő gesztus meg volt Janovicsban mindig, mert hiszen nem véletlen az, hogy végigtanulta az egyetem bölcsészeti fakultását és nem elégedett meg a gimnáziumi és színészakadémiai műveltséggel, hanem művészetének és a művészetnek mélyére igyekezett lehatolni, hogy tanithasson. Pedagógushajlama iratta meg vele a kétkötetes „Csiky Gergely“ tanulmányt, a szindarabok előtt tartott bevezető előadásokat, melyekkel színházát szabadegyetemmé tette, ahol a kultúra, irodalom, művészet és tudomány, nem jelszó, hanem eleven valóság, megformált cél és hites biztosíték lett.

termékenyítette meg az agyvelőket, a dramaturg, az elmúlt idők szindarabjait formálta át mai érzések számára élvezhető remekekké, a művész szívét adta hozzá, hogy az elmúlt életek mai életekké váljanak a szinpadon. És minden sikerült, szinte hiánytalanul!

Dr Janovics mindenekelőtt hűséges történelmi rendet teremtett a ciklusban felvett darabok között és a történelem számára nem valami időrendbeli egymásutánt jelentett, hanem korok, eszmék, világnézetek egybekapcsolt kronológiáját, melyben az emberi, társadalmi és egyetemes megnyilatkozások tükörként állanak szemünk előtt. A történelem az ő számára egy élő utmutató, aki vezet elmúlt idők rengetegében, aki örök valóságokat: békétlen harcos, meddő, új és dolgozó világokat mutat régenmúlt időkből. Janovics vezettette magát és mindent megnézett, meglátott ebben a rengetegben, régi és rajongó hitéhez, új és még több hitet szerzett magának e bölcs utmutató mellett. Ennek a rengeteg világnak csodálatos utvesztőjében egy új utat talált, melynek utjelzőjére ráírta nevét. Ez az út az „új színházkultura“ útja, melyet azóta dr Janovics Jenő megjárta, erőteljes és mély nyomokat hagyva maga után. A holnap kutatóknak át kell menni ezen az új úton, hogy tovább érthessenek.

A drámatörténelmi ciklus első bemutatója 1911. október 7-én volt. Sztáray Mihálynak, a XVI. század hitvitázójának primitív drámáját mutatta be a kolozsvári Nemzeti Színház, melynek címe: „Az igaz papsagnac tikoere“ és az „Omnia vincit amor“, mely utóbbinak egy XVIII. századbeli pálos szerzetes volt az írója. E két szindarabnak irodalomtörténelmi jelentőségével ebben a könyvben nem foglalkozunk, hiszen filológusok, irodalomtörténetbuvárok, esztéták megjelölték helyeiket már, mi csak első bemutatójáról, — mely háromszáz és kétszáz évvel történt megírásuk után, — állapítjuk meg azt, hogy közönség és kritika hogyan fogadta ezeket a kezdetleges, tendenciózus színpadi játékokat.

Dr Janovics bevezető előadásában félve bosszátja a közönség elé e két darabot, hiszen a mai

szem, a mai kívánások más igényekkel lépnek fel írókkal, szindarabokkal, problémákkal szemben. A mai közönség már Shakespeare és Moliére-től, meg a XIX. század nagy íróitól mesterségeket tökéletesen elsajátított írókat, szindarabokat ismer. Ez a közönség csak súlyos preparációval képes idegeit olyan rugalmassá tenni, hogy hitvitákat, durva tréfákat művészileg élvezhessen. És dr. Janovicsnak sikerült úgy preparálnia a közönséget, hogy mikor szétlibbent a függöny, a közönség teljes járatossággal fogadta a szinpad eseményeit.

Az előadásról a kolozsvári és budapesti lapok a legtökéletesebb elismerés hangján irtak.

Érdekesnek tartjuk feljegyezni az egyes kritikák ama vonatkozásait, melyek a vállalkozás merész, érdekes és nem mindennapi jelentőségéről irnak és arról a sikerről, mellyel a közönség fogadta azt.

Az „Ujság“ 1911. október 8-iki száma így ír:

„Modern szinpadra vinni e vallásos vitatkozó iratot mindenestre oly merész vállalkozás volt, amelyet csupán valamely naiv, de tisztahitű, igaz művészi kedvtelés, meg a mi közönségünk irodalmi műveltségébe vetett vakbuzgó hit magyaráz meg.

Örömmel és megelégedéssel jegyezzük fel a fényes sikerről, amely mindjárt a legmerészebb lépésnél nyomába szegődött a Janovics Jenő derék vállalkozásának.

A magyar dráma történelmi ciklus első estéje a legteljesebb sikerrel folyt le s biztató kezdetül szolgál a folytatásnak.

A közönség, mely egészben megtöltötte a színházat, a legteljesebb figyelemmel kísérte a komédia hatalmas erejű dialogusait. Pompásan megérezte a bennök rejlő szépségeket, erős szatirája, nyelvének zamata, jellemzésének ereje, tréfás fordulatai hű megértésre találtak és sűrű tapsokat váltottak ki.

A rendezés, a művészek játéka teljesen stilszerű volt, sőt a stílus mindkét darabnál külön méltánylást igényel.

Ugy a rendezés, mint a színészek játéka a legnagyobb egyszerűségre törekedett. Mindkét részből kerülték a mesterkedés látszatát is. Így pompásan hozzásimultak a régi színszerűtlen darabokhoz és elsőrangú hatással tudták színrehozni azt.

Dr Janovics Jenő konferanszáról ezeket írja:

„Bevezetésül Janovics Jenő előkelő irodalmi színvonalon álló magvas, lelkes szavu előljáró beszédet olvasott fel, mellyel közelebb hozta a XX. század nézőihez a régi kor alkotásait. Valósággal megteremtette vele azt a hangulatot, amely nélkül exentrikus komédia lehetett volna az a feledhetetlen lelki szenzáció, amelyet mindnyájan átéltünk.

A szereplők közül följegyzi Bánóczy, Táray, Krémer, Hetényi, Nagy Adorján, Faragó, Hegyi Lili, Dezséri, Simon Mariska, Laczkó Aranka, Nagy Gyula neveit, mint akik művészi készségeikkel, művészetükkel teljesen megteremtették az író és rendező szándékait.

Ez alkalommal az előadás megkezdése előtt az ifjuság nevében küldöttség kereste fel dr Janovics Jenő igazgatót, hogy az Egyetemi-kör nevében átnyujtsa neki azt a babérkoszorút, melyet a „dráma történelmi ciklus“ megalkotója: dr Janovics Jenő megérdemelt.

A „Kolozsvári Hirlap“, mely egyébként sokszor támadta a színházat, ez alkalommal az objektív dicséret hangján a következőket mondja a ciklus kezdetéről.

„Sokan a drámatörténelmi ciklus komolyságát kétségbevonták, sőt mi magunk is hajlandók voltunk e sorozatos előadások programját inkább az u. n. papiros-repertoár számlájára elkönyvelni.

Hogy dr Janovics Jenő tegnap az Igaz papság tükörével és az Omnia vincit amorral előállott s a maga komoly „Előljáróbeszédét“ elmondotta, megnyitotta az utját annak, hogy színházi politikáját komoly számításba vegyük. Amit a drámatörténelmi ciklus előadásával nyújtott, az egyelőre ugyan előleg, de megnyugtató előleg arra, hogy a kolozsvári Nemzeti-színházat az ország második színházának lehet tartani.

Továbbá:

„A legritkább és legizgatóbb modern daraboknak alig lehet olyan intenzív hatásuk és sikerük, aminőt ezek az évszázad előtti darabok ma Kolozsvárott arattak.“

A konferánstot dr Janovics Jenő igazgató tartotta, megvilágítván a magyar dráma keletkezésének akadályait. Az előadást feszült figyelemmel hallgatta a közönség s a végén lelkes ünneplésben részesítette az igazgatót a szereplőkkel együtt.

Szeged szabad kir. város, amint tudomást szerzett a ciklusról, színügyi bizottsága útján a következő átiratot küldte dr Janovics igazgatónak:

Szeged sz. kir. város színügyi bizottsága alulírott napon tartott rendes gyűlésében a bemutatott színlapból örömmel vette hivatalosan is tudomásul, hogy a kolozsvári Nemzeti-színházban magyar drámatörténelmi előadásokat méltóztatik rendezni.

A magyar színészet, valamint a közművelődés történetében jelentős ezen esemény alkalmából, az eszme gondolataért Nagyságodnak meleg üdvözlését küldi és a megvalósításhoz a legteljesebb sikert kívánja.

Nagyrabecsülésem kifejezése mellett

kiváló tisztelettel

dr Gaál Endre

tanácsnok, b. elnök.

Az átiratra dr Janovics Jenő igazgató a következő levelet intézte Szeged város színügyi bizottságának:

„Nagyságos Elnök ur!

Mélységes hálával és őszinte hódolattal vettem a kegyes üdvözlést és szerencsekívánatot, mellyel gyöngé törekvésemet kitüntetni méltóztatott. Az átirat meleg és szerető hangja újabb bizonyossága annak, hogy Nagyságod bölcs elnöksége mellett működő szegedi nagyon érdemes színügyi bizottság hűségesen ápolja a magyar színészet dicsőségét.

ges tradícióit s észrevesz és segítségére siet buzditásával bármely erőtlen törekvésnek is, ha az a magyar kultúra előbbrehaladásának szolgálatában áll.

Az önök kegyes elismerése kísérletemnek sulyt és jelentőséget, félszégemnek bizalmat, gyöngeségemnek erőt ad."

A drámatörténelmi ciklus tehát nem egy helyi-érdekű esemény lett, hanem országos méretekben keltett érdeklődést és a további előadásokra is meg volt minden remény, hogy a kezdet sikere csak fokozni fogja a színészek és a közönség érdeklődő ambícióját. Az első előadás október 7-én volt, a második már két hét múlva. Ez alkalommal Bessenyei György: *Philosophus*-át mutatták be.

A bevezető előadást dr Dézsi Lajos egyetemi tanár tartotta és mint a kritikák írják, zajosan megtapsolták az alapos, magasszínvonalú, tájékoztató magyarázatot.

Az előadásról — melyet Janovics igazgató rendezett — az „Ujság“ kritikusa úgy emlékezik meg, hogy semmiben sem marad a mult drámatörténelmi előadás mögött. A rendező és művészek buzgó akarattal, igaz megértéssel igyekeztek a sikerhez segíteni a színházat, ennek a vállalkozásának a második s nem éppen legkönnyebb lépésénél is.

Hasonló elismeréssel ír a „Kolozsvári Hirlap“, „Ellenzék“, melyeknek színházi referensei megállapítják, hogy „ez az előadás is igazolta azt, hogy a közönség érdeklődik a drámatörténelmi ciklus iránt és az igazgató, aki azzal a színház kulturális hivatását szolgálja, elismerésreméltó munkáját kedvvel és buzgósággal teljesíti.“ A budapesti lapok: „Világ“, „Magyarország“, „Az Ujság“, „Budapesti Hirlap“, „Budapesti Napló“ egyértelműleg megállapítják, hogy sem a magyar, sem a külföldi színházak ilyen természetű ciklussal nem próbálkoztak és hogy a kolozsvári kísérletet teljes siker koronázza, mert a közönség igaz lelkesedéssel karolta fel színháza igazgatójának tervét s a ciklus minden estéjét komoly ünneppé avatta.

A drámatörténelmi ciklus harmadik estéjét Csokonay Vitéz Mihálynak szentelte a színház. Gerson du malheureux került színre október 30-án, egy héttel a „Philisophus“ bemutatója után.

Ez alkalommal dr Janovics Jenő tartotta a bevezető eladást. Mélyen belevilágított irodalomtörténeti és írói értékét illetőleg Csokonay munkájának és a kor színjátszásának távlatába, megmutatta a történelmi értékét Csokonay életjelentősége szempontjából és költői lendülettel ismertette a szertelen zseni irodalmát.

A konferánszról az „Ellenzék“ azt írja, hogy Janovics igazgató ritka érzékkel tudja kiragadni az író korából és az író életéből azokat a momentumokat, amelyek nemcsak jellemzik a kort és ezek nem pusztán száraz történeti adatok, de egyszersmind érdekes részletek az író mellett az emberről is. A közönség nagy figyelemmel hallgatta az élvezetes bevezető előadást s az igazgatót zajosan megtapsolta.

Az előadásra vonatkozóan pedig azt, hogy a közönség érdeklődése fokozatosan gyarapszik e ritka érdekességű és kulturális jelentőségű előadások iránt.

A pesti lapok különösen Janovics igazgató rendezői képességét emelik ki. Ugyanis dr Janovics a hátramaradt három szövegkönyvből szerencsés kézzel jelenetozte és egyesítette és darabot oly módon, amint az most színrekerült.

A negyedik este a ciklus eddigi előadásai közül a legnagyobb szerű volt. November 10-ére készítette elő a színház Katona József: Bánk Bánját, mely ezuttal teljesen új rendezésben, diszletekkel és szereplőkkel került színre a kolozsvári orsz. Nemzeti Színházban.

Dr Janovics Jenő itt szinte ujra teremtette Katona József drámai remekét, melybe belevitte irodalmi tudását, esztétikai érzékét, színészi készségét és rendezői zseniálitását. Amit a Bánk Bánban produkált dr Janovics, az több volt, mint egy kulturtörténeti tett, mellyel a ciklusba illesztett drámai irodalmi remeket színrehozta, az maga a

a darabot elemezte és értelmezte, mint inkább a darab előállításának és irodalomtörténeti sorsának körülményeit tárta fel és Katona József lelkét, amivel igazán közel tudta hozni a remekművet a közönség lelkéhez.

A kolozsvári hírlapok recenzióiból csak kiszakított részleteket tudunk bemutatni, mert azok a beszámolók valóságos tanulmányzámba mehetnek, olyan kimerítő mélységgel foglalkoztak Janovics igazgató új rendezési szempontjaival.

Az „Ujság“ kritikusa ezt mondja:

„Az eddigi drámatörténeti esték sikerét és jelentőségét messze felülhaladó értékes művészi eseményben volt része annak a nagy közönségnek, a mely a színházat zsufolásig megtöltötte a Bánk Bán tegnapi esti ünnepi előadására.

Párhelyek, földszint és a karzat állóhelyeivel egyetemben lelkes, megértő közönségére azt a benyomást tette, hogy nemcsak a hatalmas lelkű dráma, hanem maga a közönség is, a régi, a nemes művészi vállalkozásokért lelkesülő kolozsvári közönség is szinte valamely csuda következtében boldog renaissance-at élvez.

Ime a színház részéről meginduló igazi komoly művészi törekvések, magukkal tudják ragadni a művészeket kívül azt a közönséget is, amelynek állítólagos dekadens izlése rovására annyi hitványság színrehozatalát fogják rá az utóbbi időkben a színpadi üzlettel foglalkozók.

Gondos tanulmányozást, a legkiválóbb magyar dráma értékének megértését és megbecsülését éreztették a Bánk Bán színrehozatalával, a színészek, a rendező és a diszlettervező művész.

Maga az előadás a leggondosabb közzé tartozott mindazok között, amelyeket színházunk az utóbbi időben sokszor igazán elismerésreméltó ügykezzettel produkált.

A „Kolozsvári Hírlap“ dr. Janovics rendezői munkájáról a következőket mondja:

„Hogyne tartanók a tegnapi előadást a drámatörténeti ciklus legsúlyosabb vállalkozásának, a mikor a kolozsvári Nemzeti-színház igazgatósága

eléggé meg nem becsülhető érzékkel szakított a hagyományos és többé-kevésbé már unalmas Bánk Bán előadásokkal s új keretekben az előversengés színrehozásával, Katona József nyelvezetének megbecsülésével, jellegzetes tónussal és áldozatkész technikai eszközökkel igyekezett ezt a súlyos magyar tragédiát a deszkákra vinni. És csakugyan: A Bánk Bán tegnapi előadása nem fog az enyészet birodalmába kerülni, a budapesti Nemzeti színháztól kezdve és a legutolsó vidéki színházig gyors tempóban kell Bánk Bánt a miénkhez hasonló stílusban színpadra vinni.

Bánk Bán tegnapi előadásának mindenesetre az előversengés és az ugynevezett bevezetés volt az első meglepő momentuma. Sehol sem játszák — pedig az a jelenés adja a tragédia megindulásának a legnagyobb lökést.

A Bánk Bán tegnapi előadását zsufolt háznézte végig, a közönség nagy figyelemmel hallgatta a szereplőket és különös elismeréssel adózott dr. Janovics Jenő igazgatónak, a drámatörténeti ciklus eme negyedik jelentőségteljes előadásáért.

A pesti lapok ugyancsak a legteljesebb elismeréssel fogadták a Bánk Bán új szcenáriumát, mely dr. Janovics igazgatónak egyik legkiválóbb rendező-művészeti alkotása. Az új szempontok, melynek szellemében úgy a belső, mint a külső keretek valóságosan megfeleltek a nagy költő drámairó elképzelésének és ez a hűséges intuitív színpadra teremtés dr. Janovics érdeme.

Magáról a rendezésről mintegy öt tanulmányt irtak jeles esztéták, színházi szakértők és maga dr. Janovics is részletesen ismertette a dráma színpadi kifejezésének rendezési és dramaturgiai jelentőségét. Pontos és egységes terv szerint dolgozta ki a művészi játék, modor, hang, világítás, diszletek és összjáték minden kis részletét, úgyhogy annak hatása csak az lehetett, amit az előadásról közönség és kritika megállapított.

Nem telt bele egy hét és a Bánk Bán hatalmas sikere után már november 16-án színrehozták a ciklus ötödik színdarabját: Kisfaludy Károly Pártütők című vígjátékát.

A bevezető előadást Seprődi János, a múlt évben elhunyt jeles esztétikus tanár tartotta, melyről a kritikák megállapították, hogy olyan szellemes és amellet mély tanulmány volt, hogy a közönséget már eleve vigjátéki hangulatban tartotta és teljes világosságot derített Kisfaludy Károly életére, valamint szinpadirói munkásságára.

Az előadásról, rendezésről még a hatalmas Bánk Bán felújítása után is nagyon figyelemre méltó elismeréssel irtak a kritikák, melyek ismételten hálával említik dr Janovics nagyszabásu gondolatát és annak kivitelét, mellyel a drámatörténelmi ciklust a kolozsvári színházi közönségnek adta.

Rá két hétre már december 1-én Csongor és Tündét, Vörösmarthy tündérajátékát adta, mint a ciklus hatodik darabját.

A kritikák megállapították, hogy Vörösmarthy III-ik évfordulóján a legszerencsésebb választás volt a mesejáték szinrehozatala, melyben Vörösmarthy gyönyörü nyelve a legszebben érvényesült.

Konferánszot ez alkalommal dr Janovics tartott, aki irodalomtörténeti átfogással és az esztétikus színes megérzésével jelölte meg helyét a drámairodalomban, egyszersmind a rendező fantasztikus szinpadi beállítását is éreztette szavaival, melyeket lelkes megértéssel tett magáévá a közönség. Ugy a helyi, mint a pesti kritikák nagyon méltányolva fogadták ez ünnepi előadást, melyet a közönség nemes szórakozása és lelkes tapsai tették bensőleg ünnepivé.

A következő, hetedik estén Gaál József Pleskei nótáriusát mutatta be a színház, mely előadást dr Gyalui Farkas egyetemi tanár, az egyetemi könyvtár igazgatója vezetett be. A 100 esztendősi jubileumnak ezen az estéjén derü és igazi ünnepi hangulat ömlött el. Ezen az estén tünnették ki a legjelesebb és legöregebb magyar színészt: Szentgyörgyi Istvánt királyi jelvénnel, melyet gróf Eszterházy Kálmán főispán tűzött a nagy magyar aktor mellére. Tehát hármas ünnep volt voltaképen ez az előadás: Szentgyörgyi István, Gaál József és a drámatörténeti ciklus hetedik es-

A ciklus nyolcadik előadása december 21-én volt, mikor Teleki László gróf: *Ke gy e n c - e* került bemutatóra.

A konferánstot ezuttal dr Csengery János egyetemi tanár tartotta, aki mély történelmi refleksiókkal világította meg az egykor bálványozott és zseniális politikus egyetlen szindarabjának irodalomtörténeti helyzetét és jelentőségét, megvilágítván az egykoru és későbbi kritika látószögéből a drámát és hozzáadta a maga egyéni, jelentős kritikai nézetét, melyhez a darab rendezése hozzáigazodott.

Az előadásról a kritikák megállapították, hogy ez a bemutató is készségben teljesen méltó volt az előbbiekhöz és dr Janovics rendezői érdeme a „*Ke gy e n c - e*”-cel is gyarapodott.

Már tíz nap múlva új bemutatóval volt készen a színház, mint valami precíz üzem, melynél minden késés veszteséget jelent, időben, munkában, művészi presztizsben. De a színház dolgozott, fáradsághatlanul és ugyanolyan ambícióval, mint a kezdetnél. 1912. január 3-án Nagy Ignác: *T i s z t u j i t á s*-a következett a drámatörténelmi sorozat kiemelkedő darabjaként, mely előtt dr Janovics tartott bevezető beszédet. Erről a konferánstrol az „Ellenzék” kritikusa azt írja, hogy: „Egyikét hallottuk azoknak a kitünő bevezető előadásoknak, amelyek a drámatörténelmi ciklusnak érdekességet és főképp sok értéket kölcsönöztek. Janovics dr tárgyát abba a nézőpontba helyezte, amely okvetlen felkelti a közönség érdeklődését. És ez az érdeklődés megmarad mindvégig. Erről a pontról látjuk, hallgatjuk az előadást és épen ezért mindig teljes az illúziónk, ami a művészi élvezet feltétele.

Az előadásról pedig azt, hogy: Valamennyi szereplő feladata magaslatán állott és a közönség mindvégig szívesen látta a régebbi kor visszatért alakjait és gyönyörűséggel hallgatta az öreg beszédet, amely történelmi időkbe ringatott vissza.”

A pesti lapok recenziói a tizenkét képre tagolt szcenárium érdemeit magasztalják, melynek dr Janovics rendezői ötletessége volt megteremtője.

A tizedik estén Szigligeti: *S z ö k ö t t k a t o n á j*-a került színre. Bevezető előadást Kovács De-

zső író, az „Ujság“ kritikusa tartott, melyben megtalálta az utat Szigligeti irodalomtörténeti méltatásával, a közönség szívéhez is. A darab előadásáról elismeréssel szóltak és úgy emlékeztek meg, mint valami új bemutatóról, ami minden bizonyosan egy nagyon sikerült előadás sikeréről tesz bizonyosságot.

A ciklus tizenegyedik előadása a Hugó Károly: *Báró és Bankár* c. darabjának bemutatója volt, melyet dr Hevesi Sándor, a budapesti Nemzeti Színház mostani igazgatója vezetett be. Előadása mélyértékű, szellemes és végig lebilincselő volt, mint a kolozsvári és budapesti sajtó megállapította, a kiváló író és rendezőt hosszan és szeretettel ünnepelte a közönség előadásáért. Az előadás a legnagyobb sikerű volt és legkészsültebb előadások közé tartozott, melyről az összes kritikák egyhanguan megállapították, hogy hálásak a színháznak, amiért ezt a nem méltányolt író, illetve darabját most a ciklus keretében színrehozta.

A tizenkettedik előadás ismét egy Szigligeti darabbal tünt ki a hétköznapi előadások sorrendjéből. Ezuttal január 22-én a *Csikóst* hozták színre, mely előtt dr Janovics igazgató értekezett a népszinműről, kutatván eredetét, fejlődését ennek a már hanyatlóban lévő műfajnak. A konferánsz a negyvenes évek drámairásával, a francia romanticizmus magyar utánzóival foglalkozik, úgyhogy egy egész kor irodalomtörténeti képét kapta a közönség, amit hálásan fogadott. Az előadásról a legdicserőbb elismeréssel foglalkoztak a kritikák.

A tizenharmadik estén ismét Szigligeti-darab került műsorra. Február 7-én *Rákóczi Ferenc fogságát* mutatta be a színház, mellyel mintegy Szigligetinek drámairói sokoldalúságát igyekezett megmutatni.

A darab előtt dr Márki Sándor egyetemi tanár, a kiváló történész tartott bevezetőt. Dr Márki Sándor Rákóczi Ferenc életirója és annak a korának kiváló ismerője úgy méltatta a darabot, hogy Rákóczi élettörténetét történeti adatok nyomán ismertette a darab keretében és rámutatott azokra

a politikai vonatkozásokra, melyek eltérnek a darab menetétől.

A közönség feszült figyelemmel hallgatta az előadást, melyről a kritikák megállapították, gondosan előkészített és precíz volt.

Ebben az időtájban érkezett le gróf Zichy János kultuszminiszternek elismerő leirata, melyvel dokumentálni akarta a miniszter rokonszenvét a kolozsvári színházvezetés iránt dr Janovicsnak érdemeit feltétlenül elismerni azért a tétért, mellyel megvalósította a magyar drámatörténelmi sorozatos előadásokat.

A leirat szószerinti szövege a következő:

„11866—1912 sz.

Dr Janovics Jenő urnak.

A kolozsvári orsz. Nemzeti-színház drámatörténelmi előadás-sorozatát érdeklődéssel kísérem és értesülést szereztem arról a szíves fogadtatásról, melyben a közönség ezeket az előadásokat részesítette.

A közönség elismerésében Igazgató ur törekvései legszebb jutalmakát már elnyerték, de a magam részéről sem mulaszthatom el, hogy ebből az alkalomból kifejezést ne adjak megelégedéssemnek.

A kolozsvári országos Nemzeti-színház, melyet az állam tekintélyes támogatásban részesít, akkor tölti be jól kulturális hivatását, ha a közönség nevelésében lelkes munkásságot fejt ki és a színháznak az irodalommal való szoros kapcsolatát szem előtt nem téveszti.

Felkérem, hogy elismerésemet mindazokkal közölje, kik az előadás-sorozat sikeréhez közreműködésükkal hozzájárultak.

Budapest, 1912. február hó 1-én.

Zichy.”

Ez az elismerés mintegy összegezése annak a lelkes fogadtatásnak, mellyel a közönség és az akkori egész magyar sajtó a drámatörténelmi sorozatos előadásokat dr Janovics igazgatónak megköszönte.

foglalkozott, hanem ismertette annak az érdekes epizódnak történetét, mely a Liliomfi körül lejátszódott. A híres Nestroy-ügyet a közönség érdeklődéssel hallgatta s úgy a bevezetőt, mint az előadást megtapsolta.

Az akkori kritika megjegyzi, hogy a darabnak nagyobb hatása volt, mint bármikor a múltban. Tanubizonyságai vagyunk azoknak a lelkes gyönyörúségeknek, amelyek a közönség tekintetében tükröztek, tapsaiban, nevetésében, fellendülő jókedvében is hangos kifejezésre jutottak, valahányszor az itt-ott kissé már avult divatu szindarabban fel-felvillant az örök és igaz poézis a régies formák között.

A tizenötödik estén Szigeti József: Vén bakkanecsos és fia a huszár című darabot ujitotta fel a színház a drámatörténeti ciklus keretében. Bevezetőt dr Kiss Ernő tanár tartott, aki ugyanolyan előkelő színvonalon méltatta Szigeti József irodalmi munkásságát, mint az előző konferánsziék. Ez estéről az „Ujság“ kritikusa azt írja, hogy a kolozsvári közönség immár a magáénak vallja ezeket az előadásokat és hűséges kitarással, meleg lelkesedéssel sereglik a színházba, mindannyiszor bizonyosságot tevén arról, hogy nem holmi labilis „irodalompártolás“ vezeti, hanem igazi és őszinte kulturális szükségérzet. És ezt ismételten megállapítani róla kellemes kötelességünk, amelynek igaz örömmel teszünk eleget.

A tizenhatodik este a multszázad legnagyobb regényírójáié volt: Jókai Móré. Ezen az estén színrekerült a nagy mesélőnek Szigetvári vértanúk című darabja, melyhez bevezetőt dr Szádeczky Lajos egyetemi tanár tartott, aki történelmi és irodalmi szempontból egyaránt érdekesen méltatta a Zrinyi Miklós történeti alakját és a szigetvári veszedelem különféle feldolgozását.

A darabról és előadásról az „Ujság“ azt írja, hogy dr Janovics Jenő igazgató, mikor Jókait a drámatörténeti ciklus keretében óhajtotta bemutatni, nemcsak a nemzet hálás kegyeletének akart eleget tenni, de bizonyára megjelölni és értékelni óhajtotta azt a speciális színpadi műfajt is, ame-

lyek mint dramatizált regények kerülnek a szinpadra és amelynek zseniális művelője volt.

Az előadást a kritikák főként szinpadtörténeti szempontból értékelték. Janovics igazgatónak nagy érdeme az, hogy a 60—70-es évek drámairodalmából is adott valamit a közönségnek.

A tizenhetedik bemutató már ma élő drámaírókat mutatott be. 1912. február 28-án Rákosi Jenő: *Aesopus*-át mutatta be a színház. Dr. Sebestyén Károly budapesti színiakadémiai tanár, kiváló esztétikus bevezetőjével. Magáról a bevezetőről is hosszú méltatások jelentek meg úgy a kolozsvári, mint a budapesti lapokban. A „Budapesti Hírlap“ azt írja: „Tanulmányában valóságos meglepetés volt, hogy egész sereg új, érdekes és ismeretlen adatot mondott el a darabról, amelyeket magától a szerzőtől hallott. *Aesopus*-t részletesen méltatta és úgy a tanulmány, mint az előadás meleg hangja nagy sikert aratott.“

A tizennyolcadik előadás március 5-én volt, mikor is Dóczy Lajos Csókját mutatták be a drámatörténelmi ciklus keretében. A konferánzié dr. Janovics igazgató volt, aki főképen Dóczy irodalomtörténeti jelentőségét ismertette tiszta és világos beállításban. A darabot is ő rendezte, melyről megállapította az akkori kritika, hogy a jambusos verssorokban megírt vígjáték pergő színes előadásban került a közönség elé.

Március 8-án Tóth Ede: *Falurosszát* adták, a ciklus tizenkilencedik előadásaként, mely elé dr. Dézsi Lajos egyetemi tanár igen szép és élvezetes konferánziót írt. Az előadás pedig kiemelkedett a megszokott, hétköznapi népszínmű előadások rendjéből, amit a közönség meleg ünnepléssel honorált.

A huszadik drámatörténelmi est Csiky György Nagyamam előadásával aratott mély nyomot hagyó sikert. Bevezető előadást dr. Janovics Jenő tartott, aki kétkötetes Csiky-tanulmányával kétségtelenül leghivatottabb ismerője lett Csiky írói munkásságának és irodalomtörténeti jelentőségének.

Az „Ujság“ beszámolója kiemeli a konferánziának azt a részét, „mely kellő sullyal és ta-

láló vonásokkal az író fejlődésének azt a korát mutatja be, mely megelőzte a „Nagymama“ megalkotását, amelyben visszaterelte a magyar drámát a merész kalandos világtól, a reális élet talajára. Ezzel át is hidalta azt a hiányt, mely egy afféle Csiky-darab előadását tette volna szükségessé.“ A közönség teljes odaadással hallgatta meg Janovics Jenő nagyértékű bevezető előadását, melyben épp oly alapos tudással, mint közvetlen melegséggel jellemezte az író pályafutását és drámatörténeti jelentőségét. A fejtegetését, a mely egyike volt az összes bevezető előadások legértékesebbjeinek, a közönség zajosan megtapsolta.“

Az előadásról az összes kritikák megállapították, hogy minden ízében gondos, jó és alaposan felkészült volt.

A huszonegyedik drámatörténelmi előadás március 15-én folyt le. A magyarság e nemzeti ünnepén Herczeg Ferenc Bizánc-*a* került színre, dr Csengery János egyetemi tanár bevezetőjével. Az előadásról azt irták a lapok beszámolóikban, hogy „művészi magaslaton mozgott és diszére vált az egész ciklusnak, a bevezetőhöz méltóan illeszkedett a szereplők játéka, a darab rendezése és az egész előadás gördülékenysége.“ Továbbá: „A darab jelentőségéhez méltó volt a rendezés és az előadás is, teljes elismeréssel kell adóznunk azért, amit művészi gond és igyekezet, megértés és a műszellemében való igaz elmélyedés nyújtott.

A korhoz hű diszletezés, ragyogó és hangulatos környezete a káprázatos fényű jeleneteknek s miután a darab tulajdonképpen a tömeg tragédiája: a tömegek művészi és minden ízében szabad természetes elrendezése s mozgatása az egyes szerepek alárendelése az egész hatásának: dicsőségére válik színházunknak.“

Az előadást végignézte Alexander Bernát, a kiváló esztétikus, aki annak idején az első volt, aki a Bizánc nagy művészi értékét felismerte és méltányolta.

A huszonkettedik este március 19-én volt, a melyen Gárdonyi Géza Bor-*a* került színre.

A drámatörténelmi ciklusban az előadás előtt dr Kovács Dezső konferált, aki rövid visszapillantást vetett a népszínmű fejlődésére és megállapít

VI.

Bérlet 77. szám (A.)

Kolozsvárt, kedden, 1913. december hó 16-án.

VIZKERESZT vagy amit akartok.

Figyelem! A bevezető előadást Janovics Jenő dr. tartja.

Díjak		Széchenyi Díjazottak		Egyéb Díjazottak	
Orbán, István	1000	Frédéric Német	1000	Stoll, István	1000
S. János, Endre	1000	Földes, Imre	1000	Tóth, István	1000
Pálfi, János	1000	Dr. Péterffy István	1000	Udvari, István	1000
...

A bevezető előadást **Janovics Jenő dr.** tartja.

Helyárak		Helyárak	
Pályaudvar előtti	15, 20, 25	II. sorozat (VI-8 sor)	10, 15, 20
...

Kedvete 7 órakor, vége fél 10 órakor.

Holnap, szerdán, 1913. december hó 17-én. Bérlet 78. szám (B.)

VIZKERESZT vagy AMIT AKARTOK.

A bevezető előadást **Janovics Jenő dr.** tartja.

Gyermek Társulat		Felnőtt Társulat	
...

128 szám. Az igazgatóság

totta Gárdonyi érdemes és dicsőséges munkálkodását a sikerült ujitás terén. Az előadás egyike volt a legsikerültebbeknek.

A huszonharmadik estén Lengyel Menyhért: T a j f u n - j á t készítette elő a színház, mely előadás előtt Bede Jób, a Kolozsvárról elszármazott budapesti író tartott felolvasást.

Erről az előadásról az „Ujság“ kritikusa a következő figyelemreméltó emlékezést írja:

„Azok a darabok, melyek ezen a héten kerülnek színre, még nincsenek tőlünk akkora távolságban, amely objektivebb ítéletre képesítene velünk szemben. Szives és kedves ötlete volt azonban Janovics Jenőnek, aki alapos tudással és igaz hozzáértéssel válogatta ki irodalmunk multjából azokat a drámai műveket, amelyek nyomot hagytak a magyar szellem fejlődésében és szivesen fogadott ötlet, hogy a történeti fejlődés megmutatása után befejezésül egymásután hozza színre jelenkori drámáiróinak azokat a dolgait, amelyekről az újabb időben a legtöbbet beszéltünk a sajtóban, a kávéházban és a zsurokon, egyszóval a nyilvános magyar társadalomban.

Igy szinte lényegesebbé válik maguknál a daraboknál a bevezető előadás.

A közönség sokat tapsolt a Janovics Jenő mélyen átgondolt s gondosan kidolgozott konferánzának. A rendezés érdeme is az övé.”

A drámatörténelmi ciklus egyik legérdekesebb estéje a huszonnegyedik volt. Két mai világhírű író találkozása adott különös zamatot ennek az estének. Két olyan magyar író t ünnepelt a kolozsvári közönség, akik meghódították úgy az európai, mint az amerikai színpadokat, akiknek találkozása a drámatörténelmi ciklusban olyan jelentékeny dátum, melyre a közönség, mint legkiválóbb színházi élményre gondol vissza. Bródy Sándor: T a n i t ó n ő j é h e z Molnár Ferenc mondott bevezetőt.

Ennek az estének nagyszerűségéről az akkori kritikák csak halvány fotografiát mutatnak, pedig mindegyik a legelragadóbb hangon írja meg az est lefolyását.

Az „Ujság“ következőképen számol be:

„Zsufolt ház, előkelő közönség, a lehetőség legfelsőbb határáig felfokozott várakozás és e vá-

rakozást kielégítő siker: Nem tudjuk lehetséges-e még fokozni a drámatörténeti előadások dolgát?

Egy bizonyos. A sok igaz siker között, amely színházunknak és közönségünknek a történeti sorozat szerzett, egyike volt a szó nemes értelmében vett legszenzációsabbaknak a tegnapi este volt. Majdnem utolérte az első estének az Igaz papság tüköre című vitairatnak vakmerő színrehozatalát.

Molnár Ferenc elragadó előadása, az egyenlenségeiben és tulzásaiban is zseniális szindarab különös szépségei, a színészek pompás és egybevágó játéka s végül a kolozsvári közönség elragadó magatartása mindenképen elmékezetessé tették a tegnapi estét.

A huszonötödik estén Molnár Ferenc Ördög került színre. Előtte Móricz Zsigmond tartott felolvasást „Magyarország nemzetietlensége” címen. Ez az est is a legteltesebb siker és érdeklődés jegyében folyt le. A bevezetőről a „Kolozsvári Hírlap” azt írja, hogy „érdekes, értékes, mélyen szántó, meglepő fordulatokban gazdag és mindenekfeletti súlyos igazságokat tartalmazó konferánsz.

Az általános részben Móricz Zsigmond párhuzamot vont. Párhuzamot a magyar dráma első nyoma Sztáray Mihály „Az igaz papság tükre” s az „Ördög” között. Szembe állította egymással, a régmúlt időkből a nép mesemondóját, a mai kulturált világ mesemondójával. A szembeállításából levonta azt a konzekvenciát, ami az igazsággal egyenlő. Hogy a darabokkal csak a név változott, de a lényeg ugyanaz maradt. Vagyis a kulturált író nem cselekszik mást, mint amit a rég letűnt idők mesemondója cselekedett.

Móricz Zsigmond azzal kezdte, hogy ő a ciklus utolsó előadásának a konferánsziéje s hogy a holnapi előadás már nem a drámairodalomé, de a magyar színészet-történeté.

Az előadást zsufoolt nézőtér nézte végig és zajosan ünnepelte az előadókat, akik teljes frissességben juttatták érvényre a molnári szellemeségeket.

A ciklus befejezése Herczeg Ferenc: D é r y n é ifi a s s z o n y előadásával ért végett. 1912. március 30-án fejeződött be az a káprázatos munkateljesítmény, melyet Janovics igazgató a ciklus bemutatásával Kolozsvár színészet-történetében végzett. Huszonhat estén keresztül buzdította, lekesítette, pihenni nem hagyta az érdeklődést ez a hatalmas erejű művészlélek, színészeiben és közönségében egyaránt. Huszonhat előadáson keresztül éreztette a legkiválóbb tudós fölényes jártasságát, a nagyszerű művész megfeszített szuggeszióját, a kongenialis igazgató soha nem pihenő erejét, az író csillogó gondolatlűktetését, az értékelő rendező mindenre kiterjedő figyelmét, a hatalmas szervező és tanár mindent, tanító céljainak alárendelő szívósságát.

Ezen az estén tartott bevezető előadása mély bepillantást engedett dr Janovics lelkének hatalmas munkájába. A magyar dráma utjáról értekezett az esztétikus kulturáltságával, az előadások kitervezőjének tudatos intelligenciájával és teljes sikert aratott a győző szerénységével, aki ezt az óriási teljesítményt csak a közönség percipiáló képességeinek javára írja és ő maga csak mintha öntudatos eszköze lett volna annak a közönség kívánságának, amely lelkesedéssel végigcsináltatta a ciklust, mint az ő kulturáltságának szükséges színházi produkciót. Egy bizonyos, hogy e nélkül a közönség nélkül nem lehetett volna megvalósítani a drámatörténelmi ciklust, de dr Janovics Jenő olyan közönséget teremtett magának, amely követelte ezt a páratlan színházművészeti eseményt.

Janovics igazgató a maga drámatörténelmi kutatásaiból önálló nagy munkát teremtett egyéni művészetével, — a dramaturg intellektusával — a ciklus során egy játékstílust fejlesztett ki, melynek hatása a mai színészgeneráción is annyira megérződik, hogy azt a stílust önkéntelenül is átveszi, ha akár rövid ideig is játszott dr Janovics igazgató színpadán.

A ciklus természetesen országosan éreztette hatását. Először is Budapest rendezett vígjáték-ciklust. A Nemzeti-színház mindjárt harminckét

Arad Csiky-ünnepet rendezett, amelyen Janovics Jenő igazgató konferált, majd a Kölcsey-egyesületben felolvasást tartott.

A sorozatos előadások záró estéjén nagyszabású ünnepséget rendeztek dr Janovics igazgató tiszteletére, akit ezen a napon jubiláltak, mint tizesztendőös direktort is.

Az ünnepség rendezői gróf Eszterházy Kálmán főispán, Szvacsina polgármester, Dózsa Endre, az E. J. T. elnöke, gróf Béldy Ákos, az Emke elnöke, dr Szádeczky Gyula, az egyetem rektora, Sándor József, az Emke alelnöke voltak. Ez alkalommal a következő meghívót bocsátotta ki a rendező-bizottság:

A kolozsvári orsz. Nemzeti-színházban rendezett magyar drámatörténelmi sorozatos előadások utolsó estéje 1912. március hó 30-án lesz s ugyanezen a napon tölti be Janovics Jenő dr igazgatóságának tizedik évét. A magyar drámatörténelmi ciklus megvalósítása irodalmi, művészeti és nemzeti szempontból egyaránt olyan komoly kulturális eseménye volt a magyar színpadnak, amelyet nemcsak Kolozsvár város nemes tradíciókon nevelkedett közönségének, szeretetteljes és megértő támogatása, hanem a nagyméltóságú Kultusz-miniszter urnak, az ország egész sajtójának irodalmi és művészi köreinek fokozott érdeklődése és nagyon becses értékelése kísért. A drámatörténelmi sorozatos előadások utolsó — huszonhatodik — estélyén, amikor Herczeg Ferenc Déryné ifiasszony színműve fog színrekerülni, őszinte és meleg elismeréssel akarunk adózni Janovics Jenő doktornak, kinek lelkében a ciklus eszméje megfogant s aki erős művészi érzékkel s lankadást nem ismerő munkabírással azt ilyen diadalmasan valósította meg. Ez ünnepi előadásra mély tisztelettel meghívjuk.

Az ünneplésben résztvett az egész ország irodalmi és művész társadalma. A színészegyesület

köszönetet mondott dr. Janovics Jenőnek nyilvános közgyűlésen, az irodalmi társaságok, a város és tisztelői koszorukat küldték a jubiléumnak, írók és művészek üdvözlő táviratokkal és levelekkel keresték fel. Gróf Bánffy Miklós kormánybiztos a következő átiratot intézte dr. Janovics Jenő igazgatóhoz:

Nagyságos Igazgató ur!

Amilyen őszintén sajnálom, hogy a vezetése alatt álló színháznak és személy szerint Önnek e hó 30-án tartandó ünnepi estéjén igazán nagy elfoglaltságom miatt nem lehetek jelen, épp oly nagy tisztelettel és örömmel van szerencsém Önt a kiválóan érdekes esemény alkalmából ezúton a legmelegebben üdvözölni. Mint aki módot nyertem volt arra, hogy a kolozsvári Nemzeti-színház kitűnően előnyös fejlődését közelről figyelhessem, sokszoros készséggel ragadom meg azt az alkalmat arra, hogy Nagyságodnak úgy az intézet vezetése körül általában, mint a diadalmas sikerű magyar ciklus fényes eredményéhez különösen legteljesebb elismerésemet fejezzem ki.

Nem mulaszthatom még el, hogy a jubiléus évfordulón Nagyságodnak igaz jókívánságaimat ne nyilvánítsam, ezúttal lelkesen óhajtom, hogy gazdag és tartalmas művészi munkáját úgy a kolozsvári Nemzeti-színház, mint az egész magyar színházi művészet javára Nagyságod még sokáig folytathassa.

Fogadja Nagyságos igazgató ur kiváló tiszteletemet

Budapest, 1912. március 22.

igaz hive

Gr. Bánffy,

a m. kir. Operaház és a Nemzeti Színház
kormánybiztosa.

A színpadon a színházi választmány nevében Apáthy István üdvözölte a jubiléumot. Továbbá báró Rudnyánszky, Puskás Zoltán, Almási Endre, Komjáthy János, gróf Zichy kultuszminister, gróf Eszterházy főispánhoz írott levelében men-

tette ki magát, amiért az ünnepségen nem vehetett részt, Náray Szabó államtitkár, Herczeg Ferenc, dr Festetich Andor orsz. színészeti felügyelő, Feld Zsigmond, Márkus Ernő, Szendrey Mihály, Hidvégy Ernő, Rajcsányi István, Szilágyi Dezső, Neményi Lipót, Purjesz László, báró Wlassics Gyula, Gaál Endre, báró Szentkeresztthy Zsigmond, gróf Mikes Zsigmond, Klement Alajos, Jászai Sándor Erzsi, Bosnyák Zoltán, Góth Sándor, Fáy Szeréna, dr Simály Gyula, Fenyvessy, Dalnoki, Körmendy Kálmán, Kiss Miklós, Pongrácz Matild, Kovács Fanny, Pataki József, Ozorainé, László Gyula, Bónis Alajos, Sinkovics János, Kéri Zsolt, Csaszny Valér, Heltai Nándor, Balázs József, Liptai Imre, Harsányi Zsolt, Bartha István, Révész Ferenc, Molnár Viktor, Ferencz József, dr Hevesi Sándor, Pálmay Ilka, Márkus Emilia, dr Sebestyén Károly, Stuckheit Gyula, Lehár Ferenc küldtek meleghangú üdvözlő táviratot és levelet. Az E. J. T. mint egyik legrégebbi tagját üdvözölte, a lapok pedig hosszan foglalkoztak dr Janovics Jenő igazgató érdemeivel és ünneplésével.

A magyar drámatörténelmi ciklus tehát egy nagyobb szerű kezdet, a sokat produkált igazgató pályáján, aki már ebben az évben hozzáfogott a következő idény másik, méreteiben, művészi jelentőségében hasonló koncepciójú sorozatának összeállításához.

Az 1911—12. színházi év soha nem muló babérokat szerzett dr Janovics Jenőnek és művészgárdájának, aki igazgatójuk lelkességéhez spontán szeretettel csatlakoztak és megteremtették a drámatörténelmi előadásokat. Az ő jelentős munkájuk méltatása az egyetemes színésztörténet kötelessége és nagyszerűségüket az utókor példaként fogja emlegetni.